

K 2448

001016092

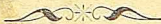
COBISS O

10 = 209966087

Родоје М. Домаховић.

СТРАДИЈА.

I.

БЕОГРАД:

Нова Електрична Штамларија Петра Јоцковића.

1902.

ЦЕНА 1 ДИНАР.

Прештамѣано из „Срѣског Книжевног Гласника“.

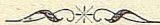
СТРАДИЈА.

Прештампано из „Српског Књижевног Гласника“.

Родоје М. Домаховић.

СТРАДИЈА.

I.

БЕОГРАД:

Нова Електрична Штампарнија Петра Јоцковића.

1902.

№ И. Бр. 16092

Пре

„СТРАДИЈА“.

У једној старој књизи читао сам чудну причу, а враг би га знао од куд мени та књига из неког смешног времена, у коме је било много слободоумних закона, а нимало слободе, држали се говори и писале књиге о привреди, а нико ништа није сејао, цела земља претрпана моралним поукама, а морала није било, у свакој кући пун таван логика, ал' памети није било, на сваком кораку говорило се о штедњи и благостању земље, а расипало се на све стране, а сваки зеленаш и нитков могао је себи купити за неколико гроша титулу: „велики народни родољуб.“

Писац те чудне приче, путних бележака (шта ли му је тај састав строго узев по литерарним облицима не знам ни сам, а нисам хтео ни стручњаке питати, јер би и они без сваке сумње, по утврђеном нашем српском обичају упутили тај предмет на мишљење општој седници касационог суда. Узгрел буди речено, то је леп обичај. Поставе се људи, који морају мислити по званичној дужности, па квит посла, а сви остали смо сербес). Еле, писац те чудне приче, односно путних бележака овако почиње:

„Педесет година свога живота провео сам само у путовању по свету. Видео сам много градова, много села, много земаља, многе људе и народе, али ме ништа толико није зачудило као једно мало племе, у једном дивном, пито-мом пределу. Ја ћу вам причати о том срећ-ном племену, и ако унапред знам да ми нико живи неће веровати, ни сада нити икад и после моје смрти, ако коме дође ово до руку те ушчита...“

Шерет неки чича, те ме баш тим својим почетком нагна да ствар прочитам до краја, а кад сам већ прочитао хоћу да препричам и другима. Да не бисте сматрали, да вас овим наговарам на читање, ево одмах у самом по-четку најискреније изјављујем да није вредно читати, и да чича (тај писац, шта ли је?) лаже све штоје причао; али, за дивно чудо, ја лично верујем у ту његову лаж, као у највећу истину.

Ево како он даље прича.

Пре читавог века мој је отац тешко ра-њен и заробљен у рату, а затим одведен у туђину из своје домовине, где се опет ожени девојком робњом, својом земљакињом. У том браку добије мене, а кад ми беше једва девет година он умре. Он ми много причаше о својој постојбини, о јунацима и великим каракте-

рима којима кишти наша земља, о великом родољубљу и о крвавим ратовима за слободу, о врлинама и поштењу, о великом пожртвовању за спас земље, где се све па и живот прилаже на олтар отаџбине. Причаше ми славну и витешку прошлост нашег народа, а на смрти остави ми аманет: „Синко, мени смрт не даде да умрем у мојој милој отаџбини, судба ми не даде да ми кости прими она света земља коју сам крвљу својом натапао да би слободна могла бити. Несрећна судбина моја не даде ми, да ме, пре него очи склопим, огреју зраци слободе у мојој милој постојбини. Али, проста крв моја, јер ће ти зраци слободе обасјати тебе, сине мој; обасјаће вас, децу нашу. Пођи синко, пољуби ту свету земљу, кад ногом ступиш на њу, иди и воли је, а знај да су велика дела намењена тој витешкој земљи и нашем народу, иди и на понос оца свога, на добро употреби слободу, а не заборави да је ту земљу оросила и моја крв, крв оца твога, као што је вековима росила племенита крв витешких и славних прадедова твојих...“

Код тих речи отац ме загрли и пољуби, и његове сузе покапаше по моме челу.

— Пођи, синко, нек' ти Бог...

С том недовршеном речицом издахну мој добри отац.

Није прошло ни месец дана по смрти његовој, а ја се с торбом о рамену и штаном у руци кренем у бели свет, да тражим своју славну домовину.

Педесет година сам путовао по туђину, по широком свету, али не наиђох нигде на земљу ни налик оној витешкој земљи о којој ми толико пута отац причаше.

Али, тражећи домовину моју наиђем на интересантну земљу и људе, о чему ћу вам ево причати.

Дан летњи. Сунце припекло да мозак проври, од силне запаре чисто осећам вртоглавицу; нешто ми зуји у ушима, жеђ да ме умори, а поглед уморан, те једва гледам. Зној ме свега облио, па се по зноју залепила путна прашина; одело ми прашљиво и већ поабано. Идем уморан, изнемогао, док одједном угледам преданом, на пола часа хода, где се бели град што га две реке заплъскују. Као да осетих нову снагу, заборавим умор и клонулост, па пожурим у правцу том граду. Стигнем до обале. Две велике реке мирно протичу и умивају својом водом градске бедеме.

Сетим се да ми је отац нешто причао о једном чувеном граду, где су наши пролили силну крв, а као кроза сан се опомињем како ми је говорио да баш тако некако и лежи где две реке теку крај њега.

Срце ми јако закуца од узбуђења; скинем капу, и ветар баш од гора те земље пирну и расхлади ми знојаво чело. Подигох очи небу, клекох на колена и кроз сузе узвикнем:

— Боже велики! умудри ме, послушај молитву сирочета, које се потуца по широком свету тражећи домовину своју, тражећи постојбину оца свога.... — Ветрић и даље пири с плавих планина, које се виде тамо у даљини, а небо ћути.

— Кажи ми, ти мили ветре што дуваш од тих плавих гора, јесу ли то горе домовине моје? Реците ми ви, реке миле, да ли са тих гордих зидина поносног града спирате крв предака мојих? Све немо, све ћути, а мени као да нека слатка слутња, неки тајни глас вели:

— То је земља коју толико тражиш!

Наједаред трже ме неки шум. Крај обале мало даље од мене угледам неког рибара. Чамац му уз обалу, а он крпи мреже. Занет слатким осећањем, нисам га пре приметио. Приђем томе човеку и назовем му Бога.

Он ме погледа ћутећи, па одмах скиде поглед с мене и продужи свој посао.

— Која је ово земља преко воде, тамо, што се види? упитам, а сав треперим од нестрпљења шта ће одговорити.

Онај слеже раменима и рашири руке у знак чуђења, погледа ме и процеди кроза зубе:

— Јест, то је заиста нека земља!

— Како се зове? упитам.

— То не знам. Видим да има тамо нека земља, ал' нисам питао како се зове.

— А одакле си ти? питам.

— Па ето ту ми је за једно пола часа кућа. Ту сам се и родио.

— Чудновато, то онда није земља мојих предака. моја домовина — помислим, а гласно запитам:

— Па зар ти баш ништа не знаш о тој земљи? Зар ни по чему није чувена?

Рибар се замисли, пусти мрежу из руку, па као да се нечег сећа. После дугог ћутања рече:

— Кажу да има у тој земљи доста свиња.

— Зар је само због свиња чувена та земља? упитам зачуђено.

— Па има и будалаштина много, ал' то мене слабо занима! рече онај хладнокрвно и узе опет крпити мреже.

Беше ми нејасан тај одговор, те га наново запитам:

— Какве будалаштине?

— Свакојаке, одговори онај с неком досадом и зенуравнодушно.

— Дакле свиње и будалаштине?! Ни о чему другом ниси више слушао?...

— Сем свиња, веле да имају много министра, које у пензији, које на расположењу, али њих не извозе на страну. Извозе само свиње.

Помислим да рибар збија шалу са мном, те планем:

— Та шта ти мени којешта причаш, ваљда мислиш да сам луд?!

— Плати ми да те превезем тамо на другу обалу, па иди види чега тамо има. Ја ти говорим шта сам од других чуо. Нити сам ја тамо био, нити знам све то поуздано.

— То већ није земља мојих славних предака, јер она је чувена јунацима, великим делима и сјајном прошлошћу, помислим, али ме рибар чудним одговорима на моја питања заинтересова, те се решим, да и ту земљу видим, куд сам већ толике друге видео и обишао. Погодим се с њим и седнем у чамац.

Рибар довезла до обале, прими новац по погодби, и, пошто ја изиђох на обалу, он одвезла натраг.

Уза саму обалу мало даље у лево од места где сам изишао, приметим грдну велику мермерну пирамиду и на њој урезана златна слова. Приђем радознано ближе, мислећи да ћу још ту

прочитати имена славних јунака о којима ми отац причаше. Кад тамо — какво изненађење! На мермеру урезане речи:

„Довде се на север простире земља славног и срећног народа, коме је велики Бог подарио велику, ретку срећу да се у његовом језику, потпуно правилно граматички, на понос земље и народа, *к* пред *и* увек претвара у *ц*.“

Прочитам једанпут, двапут, никако да се приберем од чуда, шта све то има да значи. Што је још најчуд није за мене, речи су исписане мојим матерњим језиком.

— Јест, то је језик којим је говорио и мој отац и његови стари и ја, али није та земља; он ми је причао о сасвим другој земљи. Буниме то што је исти језик, али помислим, да то могу бити два далека народа, једног порекла, братска, иста, који имају један језик, али и не знају један за другог. Мало по мало преста чуђење. па се и ја почех осећати поносан, што је случајно и мој матерњи језик исти такав, и баш са том истом красном особином.

Прођем тврђаву и упутим се улицом што води у град, да се где у хотелу одморим од дуга пута и да потом потражим рада, како бих од те зарале могао даље продужити пут и тражити своју домовину.

Нисам пошао ни неколико корака, док од

једном, а око мене се, као око каквог чудовишта, поче са свију страна скупљати свет. И старо и младо и мушко и женско гуши се, пропиње, гура, тиска да ме што боље види. На послетку се накупи толико света да се закрчи улица и сваки саобраћај.

Гледа мене свет с чуђењем, а и мене тај непознати свет задиви. Кога год погледам, украшен орденима и лентама. Ретко ко од сиромашнијих носи један орден или два, иначе је сваки толико начичкан да му се ни одело не види. По неки их толико имају да не могу ни да носе све о себи, већ вуку колица за собом и у њима пуно ордена за разне заслуге, звезда, лента, и каквих не одликовања.

Једва сам могао корачати кроз ту масу славних људи, што ме опкружују, и гуше се ко ће се прогурати ближе мени. Чак се неки и завадише око тога, а чули се и прекори онима што су дуго уз мене:

— Па нагледали сте се, ваљда, већ једном; пустите сад мало и нас да видимо.

Ко год приђе ближе мени, одмах журно ступа у разговор, да га не би ко потискао.

Већ ми досадише иста те иста питања са чуђењем:

— Одакле си?... Зар немаш ни један орден?...

— Немам.

- Колико ти је година?
 — Шесет.
 — Па још ни један орден?!
 — Ни један.

Повикаше гласови кроз масу, као оно на вашару кад се чудовишта приказују:

— Чујте људи: човек од шесет година без и једног јединог ордена!

Гушање, граја, врева, тискање све јаче и јаче, а из свију улица се свет згрће и наваљује да продре кроз масу да ме види. Најзад дође и до боја, те се умеша и полиција да уведе ред.

И ја сам њих, пре него што се почеше тући, надоват овог оног распитивао о заслугама због којих су одликовани.

Један ми рече да га је његов министар одликовао за ретке заслуге и пожртвовање према Отаџбини, јер је руковао многим државним новцем пуну годину дана, а у каси је при прегледу нађено само две хиљаде динара мање него што треба да буде. Право је, говорило се, јер је могао све упропастити, али му племенитост и родољубље није дало, да то учини.

Један је одликован што је месец дана био чувар неких државних магацина и магацинније изгорео.

Један је опет одликован што је први приметио и констатовао да се реч *књига* врло интересантно свршује на *а*, а почиње са *к*.

Једна куварица је одликована што је за пет година службе у богатој кући украдала само неколико сребрних и златних ствари.

Један је опет одликован што се после учињеног великог дефицита није убио по глупом дотадашњем шаблону, већ је дрско узвикнуо пред судом:

— Ја сам назоре и идеје своје у дело привео, такви су моји погледи на свет, а ви ми судите. Ево ме! (Ту се лупио у груди, и коракнуо један корак напред.) Тај је мислим добио орден за грађанску кураж. (И право је.)

Један чича добио је орден што је остарио и што није умро.

Један је одликован што се обогатио за непуне пола године, лиферујући држави лоше жито и још вазда других ствари.

Један богати наследник одликован је што није упропастио очевину и што је приложио на добротворне цели пет динара.

Ко би све и попамтио! Од сваког сам само за по једно његово одликовање запамтио, а већ све изређати било би немогућно.

Елем, кад већ дође до кавге и боја умеша се полиција, узеше пандури разгонити светину, а један кмет, шта ли је, нареди да се дотера затворен фијакер. Метуше ме у фијакер око кога беху наоружани пандури, да одбијају

свет. Онај седе са мном и одведе ме некуд, а са свију страна јури за колима светина.

Кола се зауставише пред једном пространим, ониском, а запуштеном кућом.

— Где смо сад ово? упитам онога кмета (бар ја га тако зовем) што је набавио кола, а и он са мном сео унутра.

То је наша Полиција.

Кад изиђем из кола, видим двојицу где се туку пред самим вратима Полиције. Пандури околу стоје и посматрају борбу, а и шеф полиције и сви остали чиновници са задовољством гледају.

— Што се туку? питам.

— Па наредба је таква, да се сви шкандали врше ту, пред очима полиције, јер, знате како је?! Где би г. шеф и остали чиновници кланцали по будацима, Овако је лакше за нас, и прегледније. Завале се двоје, и ако хоће да се туку, дођу ту. Оне, што су правили шкандале доле, на улици, на ненадлежном месту, морамо казнити.

Г. Шеф, дебео неки човек, проседих бркова, подбријан са подвољком испод округле браде, кад ме виде у мале од чуда не паде у несвест.

— Одакле си, по Богу, човече?!... изговори пошто се прибра од чуда и рашири руке, а узе ме са свију страна посматрати.

Онај што је дошао са мном прошапута нешто с њим; ваљда му реферисао шта се све догодило. Шеф се намршти и опоро ме упита:

— Одакле си, говори!

Узех му ја све потанко причати ко сам, и од куд сам, и куда идем, док он нешто постаде нервозан, па викну:

— Добро, добро, остави те твоје лудорије, него што је главно, кажи ти мени како си смео такав ићи улицом усред бела дана?

Ја стадох гледати низа се и око себе да ли није шта необично на мени, али ништа не приметих. Тако сам прошао кроз толики свет и нико ме нигде није узимао на одговор.

— Што не лајеш? викну онај учтиво, као што се уопште, према распису, понаша полиција у тој земљи, а приметно сам како дрхти од љутине. — Ја ћу тебе у затвор, јер ти си изазвао толике скандале на ненадлежном месту и узнемирио цео град твојом глупошћу.

— Ништа не разумем, господине, чиме сам могао учинити толико зла? приметим у страху.

— Остаро си, а не знаш оно што знају и мала деца по улици... Питам ја тебе још једном, како си тако могао проћи улицом, и изазвати nerede и то још на ненадлежном месту?

— Ја сам исправан.

— Ти си луд, тако матор... — Исправан... а камо ти одличија?

— Немам.

— Лажеш, магора кујо!

— Немам, тако ми Бога!

— Ни један?

— Ни један.

— Колико ти је година?

— Шесет.

— Зар за шесет година ни један орден? Па где си ти живео? На месецу, где ли?

— Ни један немам, тако ми свега на свету! узех се клети.

Шеф се запањи од чуда. Зину, разрогачи очи, загледа се у мене, па ни речи да проговори.

Кад се мало поврну од чуда, нареди млађима да што пре донесу десетак ордена.

Из побочне собе одмах донеше ваздан разних ордена, звезда, ленти, ордена о врату што се носе, и ваздан медаља.

Шеф нареди, те ми на брзу руку метуше две три звезде, једну ленту; три четири ордена обесише ми о врат, неколико прикачише на капут, а сем тога дометуше још дваестак разних медаља и споменица.

— Тако, брате! узвикну шеф задовољан што је измислио начин да спречи даље шкандале.

— Тако, додаде за тим — сад мало личи на

обична човека, а онако ми узбунио цео град, ушао као какво чудовиште... А ти ваљда ниси ни знао да је данас још и свечаност? заврши питањем, обратив се мени.

— Нисам.

— Чудновато! рече он мало увређен, поћута, на ће рећи:

— Пре пет година, на данашњи дан, ојдребљен је мој коњ што га сад редовно јашем, и данас пре подне примао сам честитања од најотменијих грађана, а довече ће мог коња провести око девет часова с бакљадама кроз улице, и за тим ће бити играња у првом хотелу, где имају приступа најотменији грађани.

Сад се ја тек хтедох запањити од чула, али, да он не би приметно, приберем се и приђем, те му и ја честитам речима:

— Извините што нисам знао за тај ваш свечани дан, и веома жалим што вам нисам могао у одређено време честитати; али ево то сада чиним.

Он ми од свег срца захвали на искреним осећањима, која гајим према његовом верном коњу, и одмах нареди да се донесе послужење.

Послужише ме вином и колачима, и ја се поздравим са шефом и пођем с једним пандуrom (кога ми даде да ме одведе у гостионицу), украшен звездама и орденима, те сам могао

мирно ићи улицом, без граје и гужве од светине, што би морало бити да сам онако без одличија пошао.

Онај ме пандур одведе у гостионицу „код миле нам напаћене отаџбине.“ Гостионичар ми одреди једну собу, те уђем да се одморим. Једва сам чекао да останем сам и да се приберем од чудних утисака које ова земља на први мах учини на мене.

✱

Тек што сам затворио врата за собом, скинуо са себе оно силно ордење и сео уморан и ломан да данем душом, а зачух куцање на вратима.

— Напред! рекох, а и шта сам знао друго.

У собу уђе господски одевен човек с наочарима на носу (а већ и да не помињем непрестано, треба имати на уму да је сваки, ко маје, ко више, претрпан орденима. Кад сам ишао хотелу с оним пандуром, морам што напоменути, видео сам где вуку у затвор једног што је украо ципеле у некој радњи, а и њему о врату орден. „Какав му је оно орден?“ упитам пандура. „Оно је орден за заслуге на просветном и културном пољу!“ одговори он озбиљно и хладно. „Какве су то заслуге?“ — „Па он је, знате, био кочијаш код бившег министра просвете. Даровит кочијаш!“ одговорио је пан-

дур). Дакле, уђе човек са наочарима на носу, поклони се дубоко (што и ја, разуме се, урадим) и представи се као виши чиновник из мини-старства за спољне односе земаљске.

— Драго ми је! рекох изненађен овом неоčekиваном високом посетом.

— Ви сте први пут сада у нашој земљи, господине? упита ме.

— Први пут.

— Ви сте странац?

— Странац.

— Дошли сте нам као поручени, верујте! узвикну тај виши чиновник одушевљено.

Мене то још више збуни.

— Имамо једно упражњено место за конзула. Ту бисте, што је главно, имали добру плату и добре додатке на репрезентацију, што бисте ви, разуме се, трошили на своје личне ствари. Ви сте стар, искусан човек, а дужност вам је лака — пропација наше народне идеје у крајевима где живи наш народ под туђинском управом... Таман сте дошли као да смо вам поручили; већ више од месец дана како се мучимо тражећи погодну личност за ту важну тачку. За остала места имамо, дао Бог, странце. Имамо: Јевреје, Грке, Цинцаре (откуд они?!)... А које сте ви народности, ако смем питати?

— Па, ја управо, како да вам кажем, и сам

још не знам!.. рекох застиђен, и таман да отпочнем причати своју тужну породичну историју, док ме он прекиде, пљеснувши одушевљено дланом о длан, и заигра по соби од радости.

— Прекрасно, прекрасно!.. Никад боље!.. Ви ћете тек моћи савесно вршити овако светао задатак. Одмах идем министру, а за неколико дана можете поћи на пут! изговори виши чиновник ван себе од радости и одјурн да саопшти своме министру важно откриће.

Таман он оде и ја седох и зароних главу међу руке. Никако не могу да верујем да је све ово истина што сам до сад видео у овој земљи, док опет неко закуца на врата.

— Напред!

У собу уђе опет неки други елегантно одевен господин и представи се опет као виши чиновник неког министарства. Рече ми да по налогу г. министра долази мени важним послом; а ја на то изразим своје необично задовољство и срећу због такве почасти.

— Ви сте странац?

— Странац.

Он ме погледа с респектом, понизно се поклони до земље и таман да отпочне говорити, а ја га прекидох речима:

— Молим вас, господине, реците ми како се зове ова ваша земља?

— Нисте знали?! узвикну онај и погледа ме с још већим респектом и понизношћу.

— Стрâдија! додаде и стугну преда мном мало назад.

— Чудан случај, да се тако звала и она узвишена, витешка земља предака мојих! помислих у себи, али њему ништа не рекох, већ га упитам:

— Чиме вас могу служити, поштовани господине?

— Основано је ново звање управника државних добара, па сам слободан да вас у име господина министра умолим да се примите тога високог и патриотског положаја... Ви сте на сваки начин бивали већ неколико пута до сада министар?

— Нисам никада.

— Никад!... узвикну он забезекнут од чуда... Онда на каквом високом положају, са неколико плата.

— Никад.

Виши чиновник као да онеме од чуда. Не знајући шта даље да предузме у том јединственом случају, извини се што ме је узнемирио, рече да ће о томе нашем разговору известити г. министра, и оде.

*

Сутра дан су већ све новине писале о мени. У једнима беше белешка:

„Чудо од човека. У нашем месту већ се од јуче бави један странац, коме је сад шесет година, а није никад за то време био мини-стар, нити је и једним орденом одликован, па чак никад није имао ни једну државну службу, нити икад примао плату. Заиста јединствен случај у свету. Како смо сазнали, то чудо од човека одсело је у „Хотелу код миле нам на-паћене отаџбине“. Многи су га јуче посетили и тврде да се ни мало не разликује од осталих људи. Ми ћемо се постарати да о овом загонетном бићу дознамо шта детаљније из његова живота, што ће на сваки начин морати бити од великог интереса по наше поштоване читаоце, а по могућству гледаћемо да донесемо и његову слику у нашем листу“.

Друге су новине од прилике то исто саопштавале са оваким додатком:

„.... Сем тога дознали смо с поуздане стране да тај чудни човек, долази још и важном политичком мисијом.“

Владин лист опет учтиво демантује те гласове овако:

„Глунави опозициони листови у својој шапавости измишљају разне неистине и протурају кроза свет обеспокојавајуће гласове, како је у нашу земљу допутовао некакав странац од својих шесет година, који, како ти зврндови

веле, није никад био ни министар, ни чиновник, нити има ма каквог одлиција. Овакве немогућности и скроз невероватне ствари могу само замислити и у злој намери протурати скучени, бедни и излапели мозгови сарадника опозиционе штампе: али им тај метак неће упалити, јер хвала Богу ево већ недељу дана од како је овај кабинет дошао на владу, а положај му ни један пут није био уздрман, као што то желе глумаци из опозиције“.

Око хотела где сам одсео, после ових чланчића по новинама поче се окупљати свет. Стану, гледају, блену, па једни одлазе, други дођу, и тако у свако доба стоји око хотела велпка руља, а кроз њу се мотљају продавци листова и књижица и деру се у сав глас:

— Нов роман: „Чудан човек“, свеска прва!

— Нова књига: „Доживљаји једног старца без ордена!“

Још је вазда било таквих књижица.

Чак је и једна меана истакла фирму: „код чуда од човека“, а на великој табли насликан човек без одликовања. Свет се почео окупљати око тог чудовишта и полиција, наравно, шта ће буда ће, и у интересу јавног морала забрани тако саблажњиву слику.

Сутра дан сам морао променити хотел. Кал сам улицом ишао, морао сам ићи пристојно.

бар са неколико ордена; те тако нико не обраћаше пажњу на мене.

Као човек странац имао сам могућности да се одмах познам са виђеним личностима и министрима и да се брзо посветим свима државним тајнама.

У брзо сам имао част такође да посетим све ministre у њиховим кабинетима.

Прво одем министру иностраних односа. Баш у тај мах кад ја наиђох у ходник, где беше доста њих ради да изиђу пред министра, а момак објави вичући на сав глас:

— Господин министар не може примати никога, јер је прилегао на диван да мало проспава!

Публика се разиђе, а ја приђем момку с речима:

— Ако је могуће, јавите господину министру да један странац жели њему.

Момак се, чим чу реч „странац“, учтиво поклони, и уђе у министров кабинет.

Наједаред се отворише двокрилна врата, и на њих се појави дежмекаст, пуначак, омален човек, поклони се с осмехом и доста глупо, и позва ме лично унутра.

Министар ме приведе једној фотељи и намести да еднем, а он седе према мени, пре-

баци ногу преко ноге, поглади се задовољно по облом трбуху, и започе разговор:

— Баш се радујем, господине, што сте ме посетили, а ја сам већ слушао много о вама... Ја, знате, хтедох да легнем, да мало проспавам... Шта би друго?... Немам посла, па од дуга времена просто не знам шта ћу.

— У каквим сте односима са суседним земљама, ако смем питати, господине министре?

— Е, како да вам кажем?... Добро, добро, на сваки начин... Право да вам кажем, ја нешто нисам о томе ни имао прилике да размишљам; али ценећи по свему, врло добро, врло добро... Није нам се ништа зла догодило, сем што су нам затворили на северу извоз свиња, а на југу упадају и пљачкају по нашим селима Анути из суседне земље... Но то није ништа... То су ситнице.

— Штета је за тај извоз свиња. Чујем да их много имате у земљи? приметим учтиво.

— Има, хвала Богу, има их доста; али све једно; појешће се овде те свиње, још ће бити јевтиније; а најзад, шта би било кад не бисмо ни имали свиња?!... Морало би се опет живети! одговори ми равнодушно.

У даљем разговору причао ми је како је изучавао шумарство, а сад радо чита чланке о сточарству, и како мисли да набави неколико

крава и да гаји телад, јер ту може да су добри приходи.

— На ком језику највише читате? упитам.

— Па, на нашем језику. Ја други језик не волим, и нисам хтео ни један учити. А није ми се ни указивала потреба за знањем страног језика. Нарочито на овом положају, то ми није потребно; а ако би искрсла таква прилика, лако је поручити стручњака са стране.

— Сасвим тако! одобрим му тако духовите, оригиналне мисли, не знајући ни сам шта бих друго могао чинити.

— Збиља, волите ли пастрмке? упита ме, после извесног ћутања.

— Нисам их никад јео.

— Штета, то је врло фина риба. Управо специјалитет. Јуче сам добио од једног пријатеља неколико комада. Ванредно добра ствар...

Пошто још неко време поразговараемо тако о важним стварима, извиним се господину министру што сам га својом посетом узнемирно можда у важном државном послу, поздравим се с њим и пођем.

Он ме љубазно испрати до врата.

✱

Сутра-дан сам посетно министра полиције.

Пред министарством маса наоружаних момака намрштена израза, чисто зловољни што

већ два три дана како нису тукли грађане као што је то обичај у тој строго уставној земљи.

Ходници и чекаоница препуни света што жели пред министра.

Кога све ту нема! Неки су елегантно одевени, са цилиндером на глави, неки опет подрпани и поцепани једни опет у некаквим шареним униформама са сабљама о бедрици. Нисам се хтео одмах јављати министру, желећи да се мало поразговарам с тим разноврсним људима.

Прво ступих у разговор с једним отменим младим господином, и он ми рече да је дошао тражити државну службу у полицији.

— Ви сте, изгледа, школован човек; сигурно ћете добити одмах државну службу? уштам.

Млади човек презну од тог мог питања, и бојажљиво се окрете око себе да се увери да ли је ко чуо и обратнo пажњу на моје питање. Кад виде да су остали сви заузети један с другим у своје разговоре, претресајући своје невоље, одахну, а за тим ми главом даде знак да говорим лакше и опрезно ме повуче за рукав да станемо мало у страну, даље од осталих.

— И ви сте дошли да тражите службу? ушта ме.

— Не. Ја сам странац, путник. Рад сам да говорим с министром.

— Зато ви тако гласно велите да ћу као школован одмах добити државну службу! рече он шапатом.

— Зар се не сме то рећи?

— Сме, али би мени шкодило.

— Како шкодило, зашто?

— Зато што се у овој струци, овде у нашој земљи, не трпе школовани људи. Ја сам доктор права, али то кријем, и не смем ником рећи: јер кад би министар дознао, не бих добио службу. Један мој друг, такође школован, морао је, да би добио службу, поднети уверење како никад ништа није учио, нити мисли ишта учити — па је добио службу, и то одмах добар положај.

Још сам с неколицином разговарао, а између осталих и с једним униформисаним чиновником, који ми се пожали да још није добио класу, а створио је кривице за велепздају неторици људи који припадају опозицији.

Ја сам га тешио због тако страшне неправде, која се чини према њему.

Затим сам разговарао са једним богатим трговцем који ми причаше много из своје прошлости; а од свега тога сам запамтио само то како је пре неколико година држао први

хотел у некој паланци и како је страдао због политике, јер је оштећен са неколико стотина динара; али је одмах после месец дана, кад дођоше на владу његови људи, добио добре лифѐрације, на којима је зарадио велики капитал.

— У том, вели он, паде кабинет.

— Па сте опет страдали?

— Не, повукао сам се с политичког поља. До душе у почетку сам помагао наш политички лист новцем, али нисам ишао на гласање нити се јаче истицао у политици. Од мене је доста и то. Други нису ни толико чинили... А и уморила ме политика. Шта ће човек да се ломи целог века! Сад сам дошао Господину Министру да га молим да ме о идућим изборима избере народ за народног посланика.

— Па то ваљда народ бира?

— Па, како да вам кажем?... Јест, оно бира народ, тако је по уставу; али обично буде изабран онај кога полиција хоће.

Кад сам се тако наразговарао с публиком, приђем момку и рекох му:

— Желим да изиђем пред господина министра.

Момак ме погледа намрштен, гордо, с неким презрењем, па ће рећи:

— Чекај! видиш колико ту људи чека?!

— Ја сам странац, путник, и не могу одлагати! рекох учтиво, и поклоним се пред момком.

Реч *странац* имала је утицаја, и момак одмах као смуштен јурну у министрову канцеларију.

Министар ме одмах прими љубазно и понуди да седнем, пошто се већ пре тога, разумем се, кажем ко сам и како се зovem.

Министар протегљаст, сув човек, са грубим, суровим изразом лица, које одбија од себе, и ако се он трудио да буде што љубазнији.

— Па како вам се допада овде код нас, господине? упита ме министар смешећи се хладно, преко срца.

Ја се изразим најласкавије о земљи и народу, и додам:

— А нарочито могу честитати овој дивној земљи на мудрој и паметној управи. Не знам просто чему човек пре да се диви!

— Тхе, могло би и боље бити, али ми се трудимо колико можемо! рече поношљиво, задовољан мојим комплиментом.

— Не, не, господине министре, без ласкања, боље се не да пожелети. Народ је, видим, врло задовољан и срећан. За ово неколико дана било је већ толико свет ковина и парада! рекох.

— Тако је, али у томе народном расположењу има нешто моје заслуге, што сам успео да у устав сем свих слобода које су дате народу и потпуно ујемчене, унео још и ово:

„Сваки грађанин земље Страдије мора бити расположен и весео и с радошћу поздрављати многобројним депутацијама и денешама сваки важан догађај и сваки поступак владе.“

— Знам, али како се, Господине Министре, то може извести? упштам.

— Врло лако, јер се сваки мора покоравати законима земаљским! одговори министар и направи лице важно, достојанствено.

— Лепо, приметим, али ако то буде каква неповољна ствар по народ и његове интересе, као и по интересе земље? Ето, као на пример, јуче сам дозвоа од господина министра председника да је затворен на северу извоз свиња; а тиме ће земља, како изгледа, претрпети грдну штету.

— Тако је; али то је морало бити; па опет ће зато данас-сутра већ стићи толчке депутације из свих крајева Страдије, и честитати министру председнику на тако мудро и тактичном вођењу политике са том суселном и пријатељском земљом! рече министар одушевљено.

— То је прекрасно, и такво мудро уређење може се само пожелети, а слободан сам и ја

да вам као странац искрено честитам на том генијалном закону, који је постао вашом заслугом, а који је усрећно земљу и сузбио све бригае и невоље.

— За сваки случај, ако би народ баш нешто и заборавио да врши своју обавезу према закону, то сам ја већ, предвиђајући и тај најгор случај, послао пре три дана поверљив распис свима полицијским властима у земљи и строго им препоручио да народ поводом тог случаја долази у што већем броју и честита министру председнику.

— А ако се кроз који дан отвори извоз свиња, шта онда мислите? упитам учтиво и радознало.

— Ништа простије: пошљем други поверљив распис у коме ћу опет тако исто наредити полицији да поради да народ опет у што већем броју долази на честитање. То тако мора ићи у почетку потешко; али ће се народ постепено навикнути, па ће долазити и сам.

— Тако је, имате право! рекох. изненађен овим одговором министровим.

— Све може да се учини, господине, само кад се хоће, и кад има слоге. Ми у кабинету помажемо један другог, да би се наредба сваког члана владе најтачније вршила. Ето видите, данас ми је министар просвете послао

један свој распис, да га и ја потпомогнем и наредим свима полицијским органима у подручном ми министарству да се строго придржавају тога расписа министра просвете.

— Нека важна ствар, ако смем питати?

— Врло важна. Управо неодложна; и ја сам учинио потребне кораке. Ево видите, рече, и пружи ми у руку табак хартије.

Узех читати:

„Увиђа се како се којим даном све више и више почиње квари ти језик у нашем народу, и да чак неки грађани толико далеко терају, те су, заборављајући одредбу законску која гласи: „Народни језик ни један грађанин не сме квари ти нити извртати ред речи у реченици и употребљавати поједине облике противно прописаним и утврђеним правилима, које прописује нарочити одбор граматичара“, почели чак и реч *шев*, на жалост дрско и без икаква зазора изговарати *шев*. Да се и у будуће не би дешавале овакве немиле појаве, које могу бити од врло крупних злих последица по нашу милу отаџбину, то вам наређујем да силом власти заштитите реч *шев*, коју су тако онаказили, и да строго по закону казните сваког оног који би било ову или другу коју реч, било граматички облик речи, своје-

вољно мењали, не пазећи на јасне одредбе законске.“

— Па зар се за ово кажњава? упитам пренеражен од чуда.

— Разуме се, јер то је већ крупнија ствар. За овакав случај казни се кривац — ако се његова погрешка докаже сведоцима — од десет до петнаест дана затвора!

Министар поћута мало, па продужи:

— О овоме треба да размислите, господине! Тај закон којим имамо права да кажњавамо сваког ако неправилно употребљава речи и прави граматичке погрешке, има неоцењиве вредности још и са финансијског и политичког гледишта. Размислите, па ћете доћи до правилног гледишта на целу ствар!

Покушам да се удубим у мисли, али никаква паметна идеја да ми дође на ум. Што сам више мислио, све сам мање разумевао смицао министрових речи, све сам управо мање знао о чему мислим. Док сам се ја мучио тим безуспешним покушајем да мислим о том чудном закону у тој још чуднијој земљи, министар ме гледаше с осмехом задовољства што странци ни из близа нису тако разумни. досетљива соја, као народ у земљи Страдији, који уме измислити нешто толико паметно што би у другом свету важило чак за лудо.

— Дакле не можете да се сетите?! рече с осмехом и погледа ме испод ока, испитујући.

— Извините, али никако не могу.

— Е, видите, то је најновији закон, који има велике вредности за земљу. Прво и прво, казне од таквих криваца наплаћују се у новцу и ту земља има врло лена прихода, који троши на попуњавање дефицита што се нађе у касамачначелних пријатеља, или на диспозициони фонд, одакле се награђују присталице владине политике; друго, тај закон који изгледа тако наиван, доста може помоћи влади при изборима народних посланика, да уз остала средства, истера своју већину у скупштини.

— Па ви велите, господине министре, да сте уставом дали народу све слободе?

— Тако је. Народ има све слободе, али их не употребљава! Управо, како да вам кажем, ми, знате, имамо нове слободоумне законе, који треба да важе; али некако, по навици, — а и радије, да видите — употребљавамо старе законе.

— Па нашто сте онда доносили нове законе? усудих се да упитам.

— Код нас је такав обичај, да се што чешће мењају закони и да их има што више. Ми смо у томе претекли цео свет. Само за последњих десет година донето је петнаест ус-

тава, од којих је сваки по три пута био у важности, одбациван и опет наново приман, те тако ни ми, нити се грађани могу разабрати и знати који закони важе, а који су одбачени... Ја држим, господине, да у томе лежи савршенство и култура једне земље! додаде министар на завршетку.

— Имате право, господине министре; и странци вам морају завидети на тако мудрој уређењу.

Ускоро се поздравим са господином министром и изиђем на улицу.

※

На улици ме изненади непрегледна маса света што се у групама таласа са свију страна, скупљајући се пред једном великом кућом. Свака од тих великих група људи истакла своју заставу, на којој је исписано име краја из кога је народ у групи, а испод тога речи: „За Страдију све жртвујемо“ или: „Страдија нам је милија и од свиња!“

Улица добила нарочити свечан изглед, на кућама истакнуте беле заставе са народним грбом у среди, све радње затворене, а сваки саобраћај прекинут.

— Шта је ово? упитам радознано једног господина на улици.

— Свечаност. Зар нисте знали?

— Нисам.

— Па о томе се пише по новинама већ три дана. Наш велики државник и дипломата, који има великих и огромних заслуга за отаџбину, а и пресудни утицај на спољну и унутрашњу политику наше земље, имао је јаку кијавицу, која је излечена милошћу Божјом и искреним заузимањем стручних лекара, те сад то неће сметати великом и мудрој државнику да сву своју бригу и старање посвети на добро и срећу ове намучене земље и да је поведе још бољој будућности.

Свет се окупи пред домом великог државника у толикој маси да и киша најача не би, од људи, жена и деце, могла пасти на земљу. Људи поскидали кале, а у свакој групи је по један коме из цена стрчи написан родољубиви говор.

И на балкову свога дома појави се седи државник, а громогласно „Живео!“ проломи ваздух и одјекну целим градом. На свима околним кућама зазвечаше прозори и на њима се појавише многе главе. Ограде око кућа, кровови, све то пуно радознала света, па чак и на свакој баци од тавана вире бар по две, три главе.

Престадоше узвици, настаде мртва тишина, док из масе зашча с трепетом танак глас:

— Мудри државниче!...

— Живео! живео! живео! прекидоше говорника бурни и силни узвици; а кад се стиша родољубива маса, говорник продужи:

— Народ мога краја лије топле сузе радости, и клечећи на коленима захваљује премилоством Творцу, који милошћу својом отклони велику беду од нашег народа и даде оздрављења теби, врли наш државниче, да нам дуго поживиш на срећу народа и понос земље! заврши говорник, а хиљадама грла узвикну:

— Живео!

Мудри државник захвали говорнику на искреном честитању, и напомену да ће све његове мисли и осећања бити и у будуће управљени на то да се ојача култура, привреда и благостање миле отаџбине.

Разуме се, после тог његовог говора понови се небројено пута: „Живео!“

Сад се тако изређа десетак говорника из разних крајева отаџбине, а после сваког говора стари државник је одговарао родољубивим и језгровитим говорима. Наравно, кроз све је то било испреплетано оно одушевљено, громогласно: „Живео!“

Дуго је трајало док се сви ти обреди извршише, а кад се дође крају, засвира музика

кроз све улице, а свет је шетао горе доле увеличавајући тиме свечаност.

Увече је било осветљење, и опет музика, уз запаљене буктиње, које носаше родољубива маса света, проламаше ваздух по улицама овог срећног града; а у висини, у тамном ваздуху, распрскавале су се ракетле, те засија име великог државника, које изгледа као од ситних звездица оплетено.

После тога настаде дубока, тиха ноћ и родољубиви грађани дивне земље Страдије, уморени вршећи своје узвишене грађанске дужности заспаше слатким сном, сновијајући срећну будућност и величину своје миле отаџбине.

Разбијен овим чудним утисцима, не могах целе ноћи заспати, и тек пред зору што ме, обучена, с наслоњеном главом на сто, занесе сав; а као да чух неки страшан, демонски глас са злобним кикотом:

— То је твоја отаџбина!... Ха, ха, ха, ха!...

Трпох се и груди задрхташе од страшне слугње, а у ушима одјекује оно пакосно:

— Ха, ха, ха, ха!

*

Сутра дан се већ о тој свечаности писало у свима листовима земаљским, а у владином листу нарочито, у коме сем тога беше ваздан телеграма из свију крајева Страдије, у којима

се са небројено много потписа жали што се није могло стићи да лично искажу своју радост због срећног оздрављења великог државника.

Сем тога главни лекар државников постаде одједном славан човек. У свима листовима могло се читати како ће свесни грађани овога и онога места, овога и онога среза или краја, ценећи заслуге лекара Мирона (тако се звао), купити такав и такав скупоцени поклон. У једним новинама стоји:

„Сазнали смо да и град Крадија, по угледу на друге градове спрема скупоцени поклон лекару Мирону. То ће бити мала сребрна статуа Ескулапова, који ће у рукама држати такође сребрни дивит, око кога се преплећу две позлаћене змије са дијамантима место очију, и у устима држе свеће. На грудима Ескулаповим биће златом урезане речи: „Грађани града Крадије, из вечне захвалности за заслуге према Отаџбини, лекару Мирону“.

Оваквих вести биле су препуне новине. Свуда су се по земљи сиремали лекару скуп полони ико ценипутем телеграма исказивала захвалност овоме срећном лекару. Један град је толико био одушевљен да је чак почео подизати веллчанствену вилу, на којој ће бити узидана грдно велика мермерна плоча, и на тој плочи израз народне захвалности.

А већ само по себи се разуме да је одмах израђена и умножена слика која је представљала како се велики државник рукује и захваљује лекару за искрено заузимање. Испод ње је текст :

„— Хвала ти, одани Мироне, ти си отклонио од мене болест, која ме је ометала да се сав посветим старању за срећу своје драге отаџбине!“

„— Ја сам само вршио своју свету дужност према отаџбини! —“

Више њихових глава лебди у облаку голуб, и у кљуну носи траку на којој су речи :

„Милостиви Творац отклања свако зло од Страдије, која му је у вољи“.

Више голуба је крупан наслов : „за спомен на дан срећног оздрављења великог државника Симона“ (мислим, тако се звао, ако се добро сећам).

По свима улицама и хотелима носе дечаци ове слике и вичу у сав глас :

— Нове слике! Државник Симон и лекар Мирон!...

✱

Кад сам прочитао неколико листова (у сваком готово била је опширна биографија чувеног и родољубивог лекара) решим се да одем господину министру привреде земаљске.

Министар привреде, постарији, омален, журав човечић, просед, са паочарима на носу, дочека ме љубазније него што сам и могао очекивати. Намести ме да седнем крај његовог стола, а он седе за сто на своје место. Сто је био претрпан неким старим књигама са пожутелим листћем и отрцаним корицама.

— Одмах ћу да вам се похвалим. Не можете веровати колико сам задовољан! Шта мислите, шта сам пронашао?

— Неки начин којим ћете моћи усавршити привреду у земљи.

— О, не! Какву привреду! Привреда је усавршена добрим законима. О томе више не треба ни мислити.

Ја заћутах, не знајући шта да му кажем, док ми он с доброћудним, блаженим осмехом рече, показујући неку стару књижурицу:

— Шта мислите, које је ово дело?

Ја се учиним као да се сећам, док ће он опет са оним блаженим осмехом:

— Омирова Илијада!... Али, врло, врло... ретко — издање!... изговори сладећи сваку реч, и узе ме љубопитљиво гледати како ће ме то изненадити.

И заиста сам био изненађен, али само из других разлога; али сам се правно како ме баш та реткост задивљује.

— То вам је дивно, рекох.

— Али кад вам још кажем да овог издања више и нема!..

— Та то је величанствено! узвикнух као одушевљено и узех разматрати књигу правећи се дубоко тронут и заинтересован том реткошћу.

Једва сам успео разноврсним заштиткивањима да одвратим разговор од тога његовог Омпра о коме ја нисам никад чуо речи.

— Узимам слободу, господине министре, да вас запитам о тим ваљаним привредним законима! рекох.

— То су закони, управо рећи, класични. Ни једна земља, верујте, не троши на подизање привреде колико наша земља.

— Тако и треба, рекох, то је и најважнија основа за напредак сваке земље.

— То сам ја, разуме се, и имао на уму, кад сам успео да се што бољи закони направе и да се што већи буџет одобри за подизање привреде и индустрије у земљи.

— Колки је буџет, ако смем питати, господине министре?

— Лањске године, кад је било друго министарство, био је буџет мањи, али ја сам успео великим трудом и заузимањем да у буџет уђе пет милиона динара.

— То је за вашу земљу довољно!

— Довољно... Е сад, видите, у закон је унета и ова тачка:

„Жито, и у опште усеви, морају добро успевати, и мора их бити што више.“

— То је повољан закон, рекох.

Министар се задовољно осмену, па продужи.

— Разгранао сам чиновништво у својој струци, тако да свако село има привредно надлештво од пет чиновника, од којих је најстарији управник економије и привреде села тога и тога. Затим у сваком среском месту је економ за срез са великим персоналом чиновника, а над свима су покрајински економ, и има их двадесет, на колико је покрајина подељена наша земља. Сваки одпокрајинских економима има целокупан надзор са својим чиновништвом, да мотри над свима осталим чиновницима врше ли своју дужност, и да утиче на снажење привреде у целом крају. Преко њега врши министарство (које има двадесет одељења и у сваком по један шеф одељења са великим бројем чиновника) преписку са целим крајем. Сваки шеф одељења у министарству има преписку са поједним економом покрајинским, а ови после о томе извештавају министра, преко његових личних секретара.

— То је онда ужасна администрација? приметим.

— Врло велика. Наше министарство има највећи број нумера од свију осталих. Чиновници немају кад одакта да дигну главе по вазда.

После малог ћутања продужи министар:

— После тога, ја сам удесно да свако село има добро уређену читаоницу, која мора бити снабдевена dobrим књигама за ратарство, шумарство, сточарство, пчеларство и друге гране привреде.

— Сељаци сигурно радо читају?

— То је обавезно, као и војна обавеза. Два часа пре подне и два часа по подне мора сваки радник сељак провести у читаоници, где чита (или му читају ако није писмен). а сем тога им чиновници држе предавања о савременом рационалном обделавању земље.

— Па кад онда раде у нољу? упитам.

— Е, видите како је. У почетку изгледа тако. Ово је спор начин, који ће у први мах изгледати неподесан, али после ће се тек видети благотворни утицај ове крупне реформе. По моме дубоком уверењу најглавније је да се прво теорија добро утврди, па ће после ићи лако, и онда ће се видети да ће се све ово време проведено у теориском изучавању при-

вреде стоструко надокнадити. Треба, господине мој, имати јаку основу, темељ здрав, па подизати зграду! заврши министар, и од узбуђења обриса зној са чела.

— Потпуно одобравам ваше генијалне погледе на привреду, рекох одушевљено.

— И тако сам таман лепо распоредио пет милиона динара: пет милиона на чиновнике, један милион хонорара писцима за уџбенике из привреде, један милион на заснивање библиотеке, и један милион на дијурне чиновницима. То је таман пет.

— То сте дивота удесили!... Доста и на библиотеке трошите.

— Е видите, ја сам сада издао распис, да се сем привредних књига набављају и уџбеници за грчки и латински језик, те се сељаци после пољског рада могу учећи класичне језике облагорођавати. Свака читаоница има Омира, Тацита, Патеркула и вазда других лепих дела из класичне литературе.

— Дивота! узвињем с раширеним рукама, и одмах устанем, те се поздравим с господином министром и пођем, јер ми већ бучаше глава од те велике реформе, којунисам могао схватити.

Министар финансија кад одох да га посе-

тим, примио ме је одмах, и ако је, како он каже, био у великом послу.

— Ваш добро те сте дошли, господине, те ћу се тако мало одморити. До сад сам радио, па ме, верујте, већ глава боли! рече министар и погледа ме клонулим, помућеним погледом.

— Заиста је ваш положај врло тежак при тако огромном раду. Без сумње сте размишљали о каквом важном финансијском питању? приметим.

— Држим да ће вас на сваки начин занимати полемика коју водим са господином министром грађевина о једном врло важном питању. Од јутрос сам пуна три часа на томе радио. Држим да ја имам права и да заступам праведну ствар... Ево показаћу вам чланак који сам приредио за штампу.

Ја сам с нестрпљењем очекивао да чујем тај знаменити чланак и да у исто време сазнам око чега се води та важна и очајна борба између министра финансија и министра грађевина. Министар, достојанствено, са свечаном озбиљношћу на лицу, узе у руке рукопис, искасња се и прочита наслов:

„Још две три речи поводом питања: Докле се на југ у старом веку простирала граница наше земље.“

— Па то је, како изгледа, нека историска распра?

— Историска, рече министар мало зачуђен тако неочекиваним питањем и погледа ме преко својих наочара тупим, уморним погледом.

— Ви се бавите историјом?

— Ја?! узвикну министар с нешто љутње у гласу... То је наука којом се ја бавим већ близу тридесет година, и то, да не ласкам себи, са успехом, заврши министар, и погледа ме прекорно.

— Ја веома ценим историју и људе који цео свој живот посвете тој заиста важној науци, рекох учтиво да бих колико толико оправдао свој малопрешњи заиста неразмисљени поступак.

— Не само важна, господине мој, већ најважнија, разумете ли, најважнија! узвикну одушевљено министар и погледа ме значајно, испитујући.

— Сасвим тако! рекох.

— Ето видите, опет ће министар, колико би било штете кад би се, рецимо, о граници наше земље утврдило онако, како то износи мој колега министар грађевина.

— А и он је историк? прекидох га питањем.

— Надри-историк. Он својим радом на тој

науци само штете доноси. Узмите само, па читајте његове погледе поводом тога питања о старој граници наше земље, па ћете видети колико ту има његовога незнања, па чак, ако хоћемо право, и непатриотизма.

— Шта он доказује, ако смем знати? упитам га.

— Не доказује он ништа, господине мој! Жалосно је то доказивање кад он вели да је стара граница с јужне стране ишла северно од града Крадије; а то је непоштење; јер наши непријатељи онда могу с мирном савешћу полагати право на земљиште до више Крадије. Шта мислите колико штете тиме наноси овој напавеној земљи? узвикну министар љутито с праведним гњевом, уздрхталим, болним гласом.

— Неизмерна штета! узвикнем и ја као пренеражен том страхотом која би постигла целу земљу због незнања и неразумевања министра грађевина.

— Ја то питање, господине, нећу оставити, јер то ми, најзад, налаже дужност коју имам да чиним према нашој милој отаџбини као син њен. Ја ћу то питање изнети и пред само народно представништво, па нека оно донесе своју одлуку, која има да важи за сваког грађанина ове земље. У противном случају ја ћу дати оставку, јер ово је већ други мој сукоб

са министром грађевина, и то све због тако важних питања по земљу.

— Па зар скупштина може и о тим научним питањима доносити одлуке?

— Зашто не? Скупштина има право да о свима питањима доноси одлуке, које су обавезне за сваког као закон. Јуче је баш један грађанин поднео скупштини молбу, да му се дан рођења рачуна пет година раније него што се родио.

— Како то може? узвикнух и нехотице од чуда.

— Може, зашто не?... Он се, рецимо, родио .. 74 године, а скупштина његов дан рођења прогласи да је у години .. 69.

— Чудновато! А што му то треба?

— Треба му, јер тек тако има права да се кандидује за посланика на једно упражњено место, а он је наш човек и помагаће својски постојеће политичко стање.

Запренаштен од чуда нисам умео ни речи проговорити. Министар то као да примети, те ће рећи:

— Вас као да то чуди. Такви и слични случајеви нису ретки. Једној госпођи скупштина је уважила молбу такве исте природе. Она је опет молила да је скупштина огласи за десет година млађу него што је. Једна је опет под-

нела молбу да народно представништво донесе меродавну одлуку да је у браку са својим мужем родила двоје деце, која одмах постају законити наследници њеног богатог мужа. И скупштина, разуме се, како је она имала јаких и добрих пријатеља, усвоји њену наивну и племениту молбу, и огласи је мајком двоје деце.

— А где су деца? упитам.

— Која деца?

— Па деца о којој говорите?

— Та деца нема, разумете ли? али се рачуна због те одлуке скупштинске, да та госпођа има два детета, и тако је престао рђав живот између ње и њеног мужа.

— То не разумем, приметим, и ако чак не беше учтиво да то кажем.

— Како не разумете?... Врло проста ствар. Тај богати трговац, муж те госпође о којој говоримо, нема с њом деце. Разумете ли?

— Разумем.

— Е лепо, сад пазите даље: како је он врло богат, то зажели да има деце која ће наследити његово велико имање, и услед тога дође до врло рђава живота између њега и његове жене. Његова жена онда, као што вам кажем, поднесе скупштини молбу, и скупштина повољно реши.

— Па је ли богати трговац задовољан таквом одлуком народног представништва?

— Разуме се да је задовољан. Сад је потпуно умирен, и веома од тада воли своју жену.

Разговор је текао даље, разговарали смо о многим стварима, али се господин министар ни једном речју не дотаче питања финансијских.

Напоследку окуражим се да га најпонижније запитам :

— Финансије су врло добро уређене у вашој земљи, господине министре?

— Врло добро, рече он с поузданошћу, па одмах затим додаде :

— Главна је ствар буџет добро изградити, па све иде лако.

— Колико је милиона годишње буџет ваше земље?

— Преко осамдесет милиона. А ево како је распоређен :

За бивше министре, који су сад било у пензији било на расположењу тридесет милиона, за набављање ордена десет милиона, за увођење штедње у народ пет милиона.

— Извините, господине Министре, што вас прекидам... Не разумем какав је то издатак од пет милиона за увођење штедње.

— Е видите, господине, штедња је нео-

спорно најважнија ствар, кад је већ реч о финансирању. Те новине нема нигде у свету, али нас је томе невоља научила због рђавих финансијских прилика у земљи, те смо тако хтели да жртвујемо ту приличну суму годишње само да бисмо народу помогли и олакшали му колико толико. Сада ће на сваки начин поћи на боље, јер је већ за ово кратко време издат читав милион писцима књига о штедњи за народ. Ја сам и сам науман да колико толико помогнем народу у том погледу, те сам већ почео писати дело: „Штедња у нашем народу у старом веку“; а мој син пише дело: „Утицај штедње на културни напредак у народу“; а моја ћерка је до сада написала две приповетке, опет за народ, у којима се износи како ваља штедити, а сад пише и трећу: „Раскошна Љубица и штедљива Мица.“

— Мора бити нека врло лепа прича?!

— Врло лепа; у њој се износи како пропада Љубица због љубави, а Мица се удала за великог богаташа, и увек се одликовала штедњом. „Ко штеди, томе и Бог помаже,“ завршује се прича.

— То ће имати необично добра утицаја на народ! рекох одушевљен.

— Разуме се, продужи господин министар;
— велика и значајна утицаја. Ето, на пример,

од кад је установљена штедња, моја ћер је већ преко сто хиљада уштедила за мираз себи.

— То вам је онда најважнија партија у буџету, приметим.

— Тако је, али је само било мучно доћи на тако срећну мисао, а остале су буџетске партије биле и раније, пре мога министровања. На пример за народне свечаности пет милиона, за поверљиве владине издатке десет милиона, за тајну полицију пет милиона, за одржавање и утврђивање владе на своме положају пет милиона, на репрезентацију чланова владе пола милиона. Ту смо као и свуда веома штедљиви. И сад долази оно све остало мање важно у буџету.

— А на просвету, војску, и остало чиновништво?

— Јест, имате право, и ту, сем просвете, иде око четрдесет милиона, али то улази у редовни годишњи дефицит.

— А просвета?

— Просвета? Е она већ, разуме се, долази у непредвиђене издатке.

— Па чиме онда покривате тако велики дефицит?

— Ничим. Чим се може покрити? То долази у дуг. Чим се нагупи повише дефицита ми закључимо зајам, па тако опет. Али се и

с друге стране старамо да у неким буџетским партијама буде суфицита. Ја сам већ у своме министарству почео уводити штедњу, а на томе живо раде и остале моје колеге. Штедња, као што вам кажем, то је основа за благостање сваке земље. Јуче сам у интересу штедње отпустио једног служитеља. То је већ уштеда од осам стотина динара годишње.

— То сте добро учинили! приметих.

— Морамо се, господине, већ једаред почети старати о благостању народном. Момак плаче да га примим опет, моли, а није грешник ни рђав, али што не иде не иде; јер то захтевају интереси наше миле отаџбине. „С половином њу плате служити“, вели он мени. „Не може да буде, рекох; ја јесам министар, али ово нису моје паре, већ народне, крваво стечене, и ја морам о свакоме динару водити озбиљна рачуна.“ Молим вас, господине, реците сами од куд ја смем у лудо бацити државних осам стотина динара? заврши министар и с раширеним рукама очекиваше од мене позитиван одговор.

— Сасвим тако!

— Ето, ономад је издата велика сума новца једном члану владе да лечи жену из буџета на поверљиве издатке, и онда ако се не пази на сваку пару, како ће народ плаћати?

А колики су приходи у земљи, господине министре, то је, држим, важна ствар?

— Тхе, то баш и није важно!... Како да вам кажем? управо не зна се још колики су приходи. Читао сам нешто о томе у једном страном листу, али ко зна је ли тачно? Тек на сваки начин има доста прихода, доста без сумње! рече министар с убеђењем и неком стручњачком важношћу.

У том пријатном и важном разговору прекиде нас момак, који уђе у министрову канцеларију и јави да једна чиновничка депутација жели пред господина министра.

— Зваћу их мало час, нека причекају, рече момку; а за тим се обрати мени:

— Верујте да сам тако уморан од тог многог примања од ово два три дана, да ми чисто глава бучи. Ово сад с вама што сам уграбио да проведем у пријатном разговору!

— Долазе послом? уштах.

— Имао сам, ево видите, баш ту на нози грдно велики жуљ, па сам га пре четири дана оперисао и операција је, Богу хвала, испала врло срећно. Због тога долазе чиновници са својим шефовима на челу те ми честитају и изражавају своју радост због срећно извршене операције.

Ја се извиним господину министру што сам

га сметао у послу, а да га не бих и даље прекидао, то се најучтививије поздравим и изиђем из његова кабинета.

И заиста о томе жуљу министра финансија беше и у новинама вазда нових саопштења:

„Чиновници надлештва јуче у четпри часа по подне са својим шефом на челу били су депутативно код господина министра финансија, да му честитају с радошћу срећну операцију жуља. Господин министар их је изволео љубазно и свесрдно примити, а том приликом је г. шеф у име свију чиновника свога надлештва изговорио дирљив говор у том смислу, а господин министар је захвалио свима на тој реткој пажњи и искреном осећању.“

✱

— Кад сам изашао на улицу, опет улица препуна силна света што се таласа на све стране, а граја да уши заглуну.

— Куда ће овај оволики свет? шта је сад опет?... Сигурно депутација каква? мислио сам у себи гледајући с чуђењем у ту небројену шарену масу разноврсна света, и приђем првом што беше до мене, те га запитам:

— Куда жури овај оволики свет?

Онај се осети дубоко увређен од тог мог глупог питања, погледа ме љутито и с презрењем, па се окрете леђима мени и пође за масом.

Запитах другог, трећег, и сваки ме с презрењем погледа и не одговори. Најзад се намери на једног с којим сам се познао приликом покретања једног патриотског листа (а већ у тој земљи, да се не чудите, сваки дан се покреће по неколико листова), те упитах и њега:

— Куда жури оволики свет? а стрепим да ћу и с овим познатим патриотом још горе проћи него са осталима.

И он ме погледа презриво, па згушеним гласом пуним срџбе и гнева изговори:

— Срамота!

Ја се застидех и једва промуцам:

— Извините, нисам имао намеру да вас вређам, само сам хтео да запитам...

— Но, то је лепо питање! Где ти живиш, зар те није срамота да питаш за једну ствар коју и стога може знати? Наша земља страдала, и ми сви журимо да јој притекнемо у помоћ као њени ваљани синови, а ти се ишчуђаваш, и не знаш за тако важан догађај! изговори мој познаник гласом што дрхти патриотским болом.

Ја сам се дуго извињавао и правдао за тако крупну погрешку, коју сам неразмисљено учинио, и замолим га за опроштај.

Он се одобривољи и исприча ми како Анути,

једно ратоборно племе, упада с југа у њихову земљу и чини грдне зулуме.

— Данас је стигла вест — продужи он говор — да су ноћас потукли многе породице, поपालи многе долове и запленили многу стоку!

— То је страшно, рекох, и стресем се од ужаса и дође ми да јурнем на југ земље и да се побацим са Анутима, јер ме такозаболе страдање невиних, мирних грађана од њихова варварства, па чисто заборавих да сам стар, изнурен и немоћан, — осетих у том тренутку младићску снагу.

— Па зар смемо ми остати глуви према тим покољима и том зверском поступању наших суседа?

— Никако! узвикнух одушевљен његовим ватреним речима; и од Бога би била грехота!

— Зато и журимо на збор. Ни једнога свеснога грађанина нема који на овај збор неће доћи; само ће сваки сталеж за себе држати збор на засебном месту.

— Што то?

— Тхе, што?... Наша вечита неслога! Али ипак сваки збор ће донети једнодушну одлуку, патриотску. У осталом и боље је што више, а главно је да смо сви у осећању и мислима

сложни, дишемо једном душом, кад је питање о нашој милој отаџбини.

И заиста свет се поче одвајати у разне групе и ићи разним правцима; свака група жури на своје одређено место где ће се држати збор.

Како, разуме се, нисам могао стићи на све зборове, то се са својим познаником упутим тамо куда иђаше он и његова група. То су били чиновници судске и полицијске струке.

Зађосмо у пространу салу једног хотела, у којој већ беху спремна седништа и сто са зеленом чохом за сазиваче збора. Родољубиви грађани поседаше на столице, а сазивачи заузеше своја места за столом.

— Браћо, поче један од сазивача; ви већ знате што смо се овде окупили. Све је вас овде окупило племенито осећање и жеља да се нађе лека и стане на пут дрским упадима анутских чета у јужне крајеве наше драге отаџбине, да се помогне несрећноме народу који страда. Него пре свега, господо, као што знате, при оваквим приликама ред је да се избере председник, подпредседник и секретари збора.

После дуге граје изабраше тога што отвори збор за председника а оне друге сазиваче за остало зборско часништво.

Пошто се по утврђеном реду и обичају часници одборски захвалише родољубивом скупу на тој реткој почасти, председник луни у звоно и објави да је збор отворен.

— Жели ли ко да говори? ушта.

Јави се један из првог реда седишта и рече да је рад да се са збора поздрави влада и велики мудри државник, који ће самом владару протумачити изразе њихове верности и оданости.

Збор прими тај предлог и одмах се спремише написмени поздрави, који беху акламацијом усвојени, али да се само на неким местима удеси ред речи правилно по синтакси.

Стадоше се јављати говорници све јачи и јачи. Сваки говор беше пун родољубља, пун бола и пун гнева према Анутима. Сваки је од говорника био сагласан с предлогом првог говорника, да се без икаква одлагања, јер је ствар и иначе хитне природе, донесе одмах ту на збору оштра резолуција, којом ће се најенергичније осуђити варварски поступци Анута.

И ту одмах изабраше тројицу, који су добро владали језиком, да саставе резолуцију у поменутом смислу и да је прочитају збору ради одобрења.

У исти мах јави се један с готовом резо-

луцијом и замоли збор за дозволу да је прочита, па ако се збор слаже с њом, да сеприми

Одобреше му, и онај узе читати:

„Чиновници судске и полициске струке окупљени на данашњем збору, дубоко потресени немилим догађајима који се свакодневно на жалост одигравају у јужним крајевима наше земље, због варварског понашања Анутских чета, налазе се побуђени да донесу следећу резолуцију:

1. Дубоко сажаљевамо што је наш народ у тим крајевима снашла таква беда и несрећа;

2. Најоштрије осуђујемо дивље поступке Анута узвикујући: Доле с њима!

3. С гнушањем и презрењем констатујемо, да су Анути некултуран народ недостојан и пажње својих просвећених суседа.“

Ова резолуција би једногласно примљена у начелу, али при бурној дебати у појединости ма би још усвојено да се код 2. тачке дода код „дивље“ још и реч „олвратне“.

За тим овластише управу да у име зборпотпише резолуцију, а збор се разиђе у најавећем реду.

На улици опет граја и маса света што се враћаше са многих патриотских зборована.

На лицима се њиховим сад примећаваше душевни мир, као оно кад човек осети задовољ-

ство после извршене тешке, али племените, узвишене дужности.

На многим местима чуо сам разговор овакве природе:

— Није требало ипак да буде, онако оштро доказује један.

— Шта, није требало! добро је оно. Није него шта мислиш? Према таквим животњима треба бити груб и оштар, љути се други.

— Знам, молим те, али не иде, није тактично! опетће први.

— Какав такт према њима ти још хоћеш? Да се ваљда не замеримо тако ваљаним људима, шта ли? Овако ти њима, па кад чита да се стресе, опет ће други, а глас му дрхти од љутине.

— Па ми баш и треба као просвећени да будемо узвишенији од њих; а после тога, треба бити опрезан да се не замеримо суседној земљи, разлаже онај мирољубиви и тактични.

Пред вече тога истог дана већ су се у новинама могле читати многобројне резолуције донете тога дана на родољубивим зборовима. Нико није изостао а да не похита земљи у помоћ. Препуне новине: резолуција професора поводом немилых догађаја на југу Страдије, резолуција омладине, резолуција учитеља, резо-

луција официра, резолуција радника, трговаца, лекара, преписача. Једним словом нико није изостао. Све су резолуције у једном духу, све оштре и одлучне, у свакој има оно „дубоко потресени“, „најоштрије осуђујемо“, и тако даље.

У вече је опет настало весеље у граду, а затим миран, тих и спокојан сан родољубивих и куражних синова срећне земље Страдије.

Сутра дан су стизале вести из осталих кравај еСтрадије. Ни једног јединог места нема где не бејаше донета оштра резолуција поводом „последњих немилх догађаја“, како су то Страђани назвали.

А већ по себи се разуме, да је сваки грађанин за ове велике услуге отаџбини, ко мање ко више, обасут одликовањима за грађанску кураж и врлине.

И мене одушеви тај бујни народ пун грађанске свести и самопрегоревања за општу ствар, па ми се из груди оте узвик:

„Страдијо, ти нећеш никад пропасти, па ма сви народи пропали!“

— Ха, ха, ха, ха! у том тренутку као да ми зазвони у ушима опет онај сатански, подругљив смех неког злог духа ове срећне и блажене земље.

Нехотице уздахнем.

И ако сам мислио да прво идем министру просвете, ипак због ових последњих немилых догађаја зажелим да чујем шта о томе мисли министар војни, те се још истог дана упутим њему.

Министар војни, мали журав човечић с упалим грудима и танким ручицама, тек беше свршио молитву мало пре него што мене прими.

У његовој канцеларији се осећаше мирис измирне и тамњана као год у каквом храму, а на столу његовом вазда побожних, старих, и већ пожутелих књига.

Ја у прво време помислих да сам погрешно и лошао другом коме, али ме униформа вишег официра штоје господин министар имаше на себи ипак противноме увераваше.

— Извините, господине, рече благо нежним танким гласом; сад сам баш свршио своју редовну молитву. Ја то чиним увек кад год седа за посао, а нарочито сада молитви има много више смисла збогових последњих не милих догађаја на југу наше миле земље.

— Ако они продуже своје упаде, то још може доћи до рата? упитам.

— А не, нема никакве опасности.

— Али ја држим, господине министре, да је то већ опасност кад они убијају људе и

пљачкају свакодневно по читавом једном крају ваше земље?

— Убијају, то јесте; али ми не можемо бити таконекултурни, тако дивљачни као... Овде је хладно, као да од некуд има промаје. Кажем тим несрећним момцима да у мојој соби температура буде увек шеснаест и по степени, па ипак ништа... скрену господин министар својзапочети говор и зазвони у звонце за момка.

Момак уђе и поклони се, а звекнуше му ордени на грудима.

— Па јесам ли ја вама, за име Бога, говорио да у мом кабинету буде стална температура од шеснаест и по степени, а ето сад опет хладно; па нека промаја; просто да се смрзне човек.

— Ево, господине министре, справа за мерење топлоте показује осамнаест! рече момак учтиво и поклони се.

— Онда добро, рећи ће министар задовољан одговором; можете садћи, ако је повољи.

Момак се опет дубоко поклони и изиђе.

— Баш ми та проклета температура, верујте, задаје много бриге; а температура је за војску главна ствар. Ако температура није као што треба, војска неће ваљати ништа...

Цело јутро сам спремао распис свима командама. Ево баш њу вам га прочитати :

„Како су у последње време учестали упади Анута у јужне крајеве наше земље, то наређујем да се војници сваког дана заједнички, под командом, моле свевишњем Богу за спас наше драге нам и миле отаџбине, нато пљене крвљу наших врлих предака. Молитву ће за тај случај, ону која треба, одредити војни свештеник; али на крају молитве, да дође и ово: „Нека добрим, мирним и праведним грађанима што падоше као жртве зверског насилја дивљачких Анута милостиви Бог да рајско насеље! Бог да им прости праведну родољубиву душу; дакаим била земља Страдија, коју су искрено и жарко љубили! Слава им!“ Ово имају изговорити сви војници истарешине од једном; али ће се изговарати побожним, скрушеним гласом. Затим ће се сви исправити, дићи гордо и поносно главе, као што доликује храбрим синовима наше земље, и три пута громогласно узвикнути уз јек труба и луку добоша: „Живела Страдија, доле с Анутима!“ Треба зиги да се све ово лепо и пажљиво изведе, јер од тога зависи добро наше отаџбине. Кад се све то без опасности изведе, онда ће неколико чета са заставом промарширати победоно-

сно кроз улице, уз громке ратоборне звуке музике, а војници морају корачати оштро, тако да им се при сваком кораку љушне мозак у глави. Како је ствар хитна, то ћете све ово одмах тачно извршити, и о свему поднети исцрпан извештај... У исто време најстрожије наређујем да обратите нарочиту пажњу на температуру у касарнама, како би био задовољен тај најбитнији услов за развијање војске.“

— То ће на сваки начин имати успеха, ако распис стигне на време? рекох.

— Морао сам журити, те је, хвала Богу благовремено откуцан телеграфом цео распис на читав час пре вашег доласка. Да нисам журио да ствар овако на време паметно упутим, могло би се десити вазда непријатних рђавих случајева.

— Имате право! рекох колико тек нешто да рекнем, и ако нисам могао имати појма шта би се то рђаво могло десити.

— Да, господине мој, тако је. Да ја нисам као министар војни тако урално, могао би који од команданатана југу земље употребити војску да оружјем притекне у помоћ нашим грађанима и да пролију крв анутеку. Сви наши официри и мисле да би то најбољи начин био, али они неће да о стварима мало дубље и страније размисле. Прво и прво ми, данашња

влада, хоћемо мирољубиву, побожну спољну политику, ми нећемо према непријатељима да будемо нељуди; а што они тако зверски поступају према нама, то ће им Бог платити вечном муком и шкргутом зуба у паклу огњеноме. Друга ствар, господине мој драги, која је такође важна, то је што наша данашња влада нема присталица у народу, те нам војска поглавито треба за наше унутрашње политичке ствари. На пример, ако је која општина у рукама опозиционара, онда треба употребити оружану војску да се такви издајници ове нападене отаџбине казне, и да се власт преда у руке коме нашем човеку...

Господин министар се закашља, те ја уграбим реч.

— То све јесте, али ако упади анутских чета узму јаче размере?

— Е онда бисмо и ми предузели оштрије кораке.

— Шта мислите, ако смем запитати, господине министре, у таквом случају?

— Предузеле би се оштрије мере, али опет тактично, мудро, смишљено. У први мах бисмо наредили да се по целој земљи опет донесу оштрије резолуције, па Бога ми, ако и то не помогне, онда бисмо, разуме се, морали брзо, не губећи ни часа, покренути родољубиви лист

са искључиво патриотском тенденцијом, и у таквом једном листу осули бисмо читав низ оштрих, па чак и заједљивих чланака против Анута. Али не дај Боже да већ по несрећи и дотле дође! рече министар, па обори главу скрушено и узе се крстити шапућући својим бледим испијеним уснама топле молитве.

Мене до душе не обузе ни мало то блажено, религиозно осећање, али сам се, тек друштва ради, и сам почео крстити, а неке чудне мисли ме обузеше:

„Чудна земља! мислио сам... Тамо гину људи, министар војни саставља молитве и мисли на покретање родољубивог листа! Војска им је и послушна и храбра; то се доказало у толиким ратовима; и нашто онда не извести једно одељење на границу и спречити опасност од тих анутских чета?“

— Вас можда чудн овакав мој план, господине? прекиде ме министар у мислима.

— Па и чудн ме! рекох нехотично, и ако се одмах покајах због те неразвишености.

— Ниште ви драги мој, посвећени довољно у ствари. Није овде главно одржати земљу, већ што дуже одржати кабинет. Прошли кабинет се држао месец дана, а ми тек две три недеље, па да тако срамно паднемо! Положај нам је непрестано уздрман и ми, разуме се, морамо у-

потребљавати све мере да се што више одржимо.

— Шта радите?

— Радимо што су и до сада чинили! Правимо изненађења сваког дана, чинимо свечаности; а сад ћемо, како нам ствари рђаво стоје, морати измислити какву заверу. А то је бар лако у нашој земљи. И што је главно, свет се на то толико навикао, да чак, и ако је све ропски послушно, са чуђењем распитују: „Шта? зар још нема никакве завере?“ само ако се задржи неколико дана више с тим најсигурнијим средством за сузбијање опозиције. И тако дакле, због тих изненађења, свечаности, завере, нама је војска увек потребна за наше унутрашње ствари. То је споредна ствар, господице мој, што тамо људи гину; али мени је главно да свршим прече ствари, корисније за земљу, него што би била тако очита будалаштина тући се са Анутима. Ваше, како ми изгледа по свему, мишљење о овим стварима није оригинално; тако, на жалост, мисле и наши официри и наша војска; али ми чланови данашњег кабинета гледамо на ствар много дубље, трезвеније!

— Па зар је војска чему год потребнија, него да буде одбрана земље, одбрана оних породица тамо на југу, које страдају од туђин-

ског зулума? јер тај исти крај, господине министре, шаље у војску своје синове, шаље их радо, пошто у њима, у војсци, гледа потпору своју, рекох господину министру доста љутито, и ако то нисам требао рећи; е, али дође тако човеку, те рекне и учини што шта као да је стао на луди камен.

— Мислите ли да војска нема прече дужности, господине? рече ми господин министар тихим, али прекорним гласом, климајући главом прекорно, тужно, и с нешто презрења; а при том ме је с омаловажавањем мерно од главе до пета.

— Мислите ли? понови он с болним уздахом.

— Али, молим вас... — почех нешто; а ко зна шта сам хтео, јер ја и сам не знам; док ме министар прекиде јачим гласом, изговарајући значајно своје важно пубедљиво питање.

— А параде?

— Какве параде?

— Та зар се још и то може питати? а то је бар тако важна ствар у' земљи! набути се мало смирени и побожни господин министар.

— Извините, то нисам знао, рекох.

— Нисте знали?!... Којешта! а непрестано вам говорим да због разних важних изненађења у земљи, мора бити и свечаности и па-

рада; а куд би све то могло бити без војске? То је бар за данас главни њен задатак. Нека упадају непријатељске чете, то нису тако важне ствари; али главно је да ми парадиремо по улицама узјеку труба; а већ ако би опасности по земљу увелико наступиле с поља, онда би се ваљда и министар спољних односа земаљских почео нешто о томе бринути, ако не би био случајно заузет својим домаћим пословима. Он, сиромах има доста деце, али се ипак држава стара о својим заслужним људима. Његова се мушка деца, знате врло рђаво уче; и шта се могло друго радити, већ да се изберу за државне питомце? То је и право; а и за женску децу ће се држава постарати; јер ће им се спремити мираз о државном трошку, или ће се младожењи који би узео министрову ћерку, дати велики положај, који иначе, разуме се већ, не би никад могао добити.

— То је лепо кад се цене заслуге! рекох.

— Код нас је то јединствено. У томе нам нема равна. Ма ко био министар, па чак добар или рђав, увек се благодарна држава стара о његовој породици. Ја немам деце, али ће држава послати моју свастикку да учи сликарство.

— Госпођица свастика има дара?

— Та она до сад није сликала ништа; али, ко зна, може се очекивати успеха. С њом ће ићи и њен муж мој пашеног; и он је изабрат за државног питомца. То је врло озбиљан и вредан човек; од њега се можемо много на-дати.

— То је млад пар?

— Млади још, држећи; паши је шесет, а мојој сваји око педесет и четири године.

— Ваш господин пашеног се бави на сваки начин науком?

— О још како! Он је иначе пиљар, али радо чита романе; а новине гута, што се каже. Чита сваке наше новине, а већ разних под-листака и романа прочитао је више од два-десет. Њега смо послали да студира геоло-гију.

Господин министар уџута, замисли се нешто, и узе сукати своје бројанице, које му ви-шаху о мачу.

— Поменуште изненађења, господине мини-стре? посетим га на започети разговор, јер ме није много интересовао ни његов паша, ни његова свастика.

— Јест, јест, имате право; ја сам мало скре-нуо разговор на споредне ствари. Имате право. Приредили смо крупно изненађење, које мора имати велики политички значај.

— То ће заиста бити врло значајна ствар. А о токе се не сме знати ништа пре него што се догоди? упитам радознано.

— Зашто не, молим вас? то је већ објављено народу и цео народ припрема весеља и очекује сваког часа важан догађај.

— То ће бити нека срећа по вашу земљу?

— Ретка срећа. Цео народ се радује, и с усхићењем поздравља владу на мудрој, родољубивој управи. Ни о чему се сад више не говори и не пише у нашој земљи, већ само о том срећном случају који ће ускоро наступити.

— А ви сте на сваки начин спремили све што треба да такав срећан случај неминувано наступи?

— Ми о томе нисмо још ништа темељније размишљали, али није искључена могућност да баш заиста наступи какав срећан случај. Ви можда знате ону стару прастару причу, како је у једној земљи власт објавила незадовољном народу да ће се у земљи појавити велики Гениј, управ Месцја, који ће отаџбину спасти од дугова, рђаве управе и сваког зла и беде, па ће народ повести бољим путем, срећнијој будућности. И заиста раздражени и незадовољни народ на рђаве земаљске власти и управу умирисе и настаде весеље по целој земљи... Писте никад зар слушали ту стару причу?

— Нисам, али је врло занимљива. Молим вас, шта је даље било?

— Наступила, као што вам кажем радост и весеље у целој земљи. Народ је чак, скупљен на великом општенародном збору решио да се богатим прилозима купе велика имања и подигну многе палате, на којима ће бити записано: „Народ свом великом Генију и избавитељу.“ За кратко време све је то урађено, све припремљено, само се очекиваше Месија. Чак је народ општим, јавним гласањем изабрао и име своме избавитељу.

Господин министар застаде и узе опет своје бројанице, на којима поче лагано одбрајати зрна.

— И појави се Месија? упитам.

— Не.

— Никако?

— Ваљда никако! рече министар равнодушно, и изгледаше као да без воље прича ту причу.

— Зашто?

— Ко то зна!

— Па ништа се чак ни важно није догодило?

— Ништа.

— Чудновато! рекох.

— Место Месије, пао је те године велики град, и упропастио све усеве у земљи! рече

министар гледајући смирено у своје Ћилибарске бројанице.

— А народ? питам.

— Који?

— Па народ у тој земљи о којој говори та занимљива прича?

— Ништа! рече министар.

— Баш ништа?

— Шта би!.. Народ као народ!

— То је дивно чудо! рекох.

— Тхе! оно, ако хоћете право, народ је ипак у ћару!

— У ћару?

— Разуме се!

— Не разумем!

— Проста ствар... Народ је бар неколико месеци живео у радости и срећи.

— То је истина! рекох постиђен што тако просту ствар нисам могао одмах протумачити.

После тога смо још прилично говорили о разним стварима, а између осталогa господин министар ми напомену како ће баш поводом тог срећног случаја о коме беше реч, тог истог дана произвести још осамдесет генерала.

— А колико их имате сада? упитам.

— Имамо их доста, Богу хвала, али ово се мора учинити ради угледа земље. Замислите само како то звучи: осамдесет генерала за дан.

— То импонује, рекох.

— Разуме се. Главно је да је што више помпе и галаме!

✱

У Министарству Просвете све сам овејани научник. Ту се тек ради темељно и смотрено. По петнаест, па и двадесет дана дотерује се само стилизација и најмањег акта, па разуме се већ, ту су и језикословне ситнице, падежи свакојаки, с предлозима и без предлога.

Посматрао сам акта.

Један директор, на пример, пише:

„Господину Министру Просвете.

„Наставници ове гимназије већ шест месеца нису плату примили, и у такву су материјалну невољу доведени да ни хлеба немају. Ово се даље не може дозволити, јер ће се тиме убити углед наставника, па и саме наставе.

„Учтиво молим Господина Министра да што пре изволи порадити код Господина Министра Финансија за нужно наређење да нам се изда плата бар за три месеца.“

На полеђини превијеног акта стоји:

„Министарство Просвете,

ПН. 5860.

1-П-891.

Директор Гимназије ...ске моли да се тамошњој гимназији изда плата за три месеца.“

Испод тога другим рукописом реферат:

„Стил неправилан. Ред речи не одговара правилима синтаксе. Употребљене су стране речи: *дозволити* и *нужно*.“ (Те су речи у акту подвучене црвеном писаљком).

Испод тога министровом руком написано (рукопис ружац, печатак, као што обично такав рукопис добије одмах истог момента сваки који год постане министар):

„Просветном Савету на мишљење.“

Испод тога стоји опет нов рукопис:

„2-III-891.

„Главном Просветном Савету.

(Један тај Просветни Савет је свега и био, а мислио би човек има бар тридесет споредних).

„У прилогу $\frac{1}{2}$ шаље се Савету акт директора ...ске гимназије да у њему проучи граматичке облике, синтактичке и стилстичке особине, па да га са својим мишљењем врати што пре Министарству Просвете на даљу употребу.“

По наредби Министра

шт.д.

(Потпис.)

Како је ствар хитне природе, то не прође ни петнаест дана, а Главни се Просветни Савет скупи у седницу. Између осталих предмета дође и овај, и савет одлучи да се та ствар упути на оцену двојице стручњака. Одре-

дише двојицу и ставише решење у записник, а деловођа има дужност да то изврши.

Сад долазе писма стручњацима:

„Господине,

„Према акту Господина Министра Просвете ПН. 5860, од 2-III ове године, а према одлуци XV седнице Главног Просветног Савета, држане 17-III исте године СБр. 2., част ми је умолити Вас да проучите акт директора ...ске гимназије у погледу граматичком, синтактичком и стилистичком, па да о томе у што краћем року поднесете Савету исцрпан реферат.

„Примите, Господине, и овом приликом уверење о мом одличном поштовању.“

Председник Гл.
Просветног Савета“
(Потпис).

Такве садржине писмо упућено је и другом референту.

После два месеца тек стиже Просветном Савету исцрпан реферат о директорову акту, на коме су заједнички радила оба стручњака. Реферат овако почиње:

„Главном Просветном Савету:

„Размотрили смо и проучили акт директора ...ске гимназије и имамо част поднети Савету следеће своје мишљење:

„Све у природи подлежно је закону поступног развијања и усавршавања. Као год што се од првобитне монере, поступним развијањем и усавршавањем дугим низом векова долази до најсложенијег организма човечијег тела, тако се исто и језик развијао од неартикулисаних, животињских гласова док није дугим низом векова достигао висину савршенства данашњих модерних језика.

„Да бисмо ствар што боље и прегледније извели, то ћемо се служити овим редом:

I. Општи део.

1. Говор и његов постанак.
2. Порекло данашњих језика.
3. Заједнички корени (Санскрит).
4. Целање језика на главније групе,
5. Један део из упоредне филологије.
6. Историја науке о језику.
7. Развијање науке о језику у опште.

II. Наш језик и закони његова развијања.

1. Стара постојбина (историја).
2. Сродни језици.
3. Заједничке особине и разлике сродних братских језика нашем језику.
4. Дијалекти заједничког језика у старој постојбини развијају се у засебне језике.
5. Дијалекти нашег језика.

III. Директоров акт.

1. Порекло и историја акта.

2. Особине језика у њему према особинама старог страдског језика у старим повећама....“

И тако даље. Ко би још могао све то и по-
памтити! то јест, ако је и ово добро запам-
ћено.

Сад долази стручно разрађивање сваког
дела сваке тачке по овом утврђеном реду, и
после много, врло много написаних табака, до-
лази се на реч *дозволити*. Даље гласи:

„Дозволити, им. гл. санскр. *dhagh duogh*,
скапати, скакуцкати, трчкарати (В. књ. III, с.
15, 114, 118 б. Н. С.***m.)=pl. *donti*, г. *duti*,
гр. *εμαυριζω*, л. *canto*, *cantare*, *provoco*, *provocare* (sic) к. З×b, звати, звонити, звук, звер
(В. Расрди се тигар звери љута. Ђ. Л. II. 18.)
=Скочи срна иза грма =зволити са „до“: до-
зволити (Н. 16. В. 3. С.Н.О.А. Ђ. Д. 18, 5. књ.
III. Види пример: „На јунаку рана селамнаест“).

„Према овоме налазимо да реч „дозволити“
није наша и да је треба као штетну по нашу
нацију избацити“.

Истим начином долази објашњење и речи
„нужно“, и долазе до истог закључка.

Затим су прешли на ред речи у опште, па
посебно, па ред речи у акту директорову, и ту
учинили стручне замерке.

Најзад: „Стил и особине стила у акту“, а завршено опширним текстом од неколико табака:

„Паралела између језика и стила у акту директора у стила у Омировој Илијади.“ (Ту су нашли да је стил Омиров много бољи.)

„Према свему овоме — веле — мишљења смо да се овај акт врати директору ...ске гимназије, да га према нашим примедбама савесно исправи, а по том се може по истом акту радити даље шта треба.“

После читавих месец дана састане се Савет и размотри реферат, а за тим доноси одлуку, да се акт врати директору да га према примедбама стручњака исправи и наново пошаље министарству на даљи рад. Господи референтима се одређује по 250 динара одсеком, као хонорар за реферате, који се има исплатити из фонда за пензије удовица чиновника просветне струке, или из буџета одређеног на плате послужитељима.

То своје мишљење Савет учтиво спроведе Г. Министру на даљи рад.

И акт се по том из министарства (уз њега реферат у прилогу под ./.) врати директору да га исправи по напоменама и замеркама стручњака...

Тако се тамо, темељно, стручно, расправљају све ствари и води преписка пола го-

дне док се у акту не исправи и најмања граматичка грешка, и тек се онда приступи даљем раду по том предмету. Од најмањег акта силном преписком нарасте тако велики акт да га човек може једва на леђима понети.

Сви чиновници у министарству, пошто су књижевници, онда, разуме се, пишу књиге; само господин министар не пише ништа. Пред њега нисам смео ни излазити, јер ме сви увераваху да тако дрзак покушај не чиним, ако ми је глава мила. Господин Министар, веле, ради по ваздан гимнастику, врло је напрасит човек и воли да се туче.

Причају да се чак, једног дана, потукао са поглаваром цркве. И поглавар цркве добар гимнастичар и страстан јахач, међу тим напрасит човек и тако исто радо се туче. Једног је свештеника ударио штапом по глави у Божјем храму, из непознатих разлога. Он је ту своју напраситу нарав, како сви мисле, добио читајући многе свете књиге, те се његови испали правдају, и чак му нико и не замера. Први сукоб његов с министром био је због неке јахачке трке, па одмах дођоше на ред још многа друга питања побожна и просветна, од којих је зависило правилно васпитање омладине. На пример: главар вере је тражио да пошто по то у удбенике школске о вери уђе и један део

о гајењу ждребади, а министар је тражио да место тога уђе чланак о пливању. У тим важним питањима нико није хтео попустити и ствар, мало по мало, дође дотле, да један другог нису могли гледати. Министар, да би своје противнику што више пакостио, нареди да се чак ни у зоологији у школама не сме предавати о коњу, а место те одвратне животиње, кад она дође на ред у предавању, да се предаје о пливању у хладној води.

Али, то су већ ситније ствари што се мења једно место у уџбенику, јер се и уџбеници, па чак и целокупни програми за наставу мењају сваког другог дана.

Нема човека који је са службом у просветној струци, а да не пише уџбенике за школе; а сем тога сваки спремно какву корисну књигу за награђивање ученика и за лектуру доброј деци.

Уџбеници, управо писци, чекају на ред. Треба многе помоћи материјално и према томе се и уџбеници откупљују или препоручују школама као обавезни за наставу. На првом месту министар подмири своје присне пријатеље и рођаке. Таман се прими један уџбеник и ученици га набаве, а тек сутрадан донесе министру други уџбеник неки његов приснији, и разуме се треба и њему учинити. Одмах истог дана распис:

„Пошто се дугом употнебом показао уџбеник (за тај и тај предмет од тога и тога) врло неподесан, то ће се у интересу наставе досадашњи уџбеник избацити из употребе, а узеће се уџбеник.... (име писца сам заборавио.“

✱

Хтео сам посетити господина министра правде, али он није био у земљи. Био је у то време на одсуству и отишао у иностранство да проучава школе за глуво-нему децу, јер се влада носила озбиљном мишљу да у земљи Страдији оснује неколико таквих школа, да би се тиме поправиле рђаве финансијске прилике у земљи. Како та ствар, као врло важна и значајна није могла трпети одлагања, то су одмах предузети најнужнији кораци. Сем тога што је послат министар правде да проучава уређење таквих школа са врло великим додатком уз плату, одмах је постављен управник школа за глуво-нему децу са великом платом и додатком на репрезентацију; затим су постављени и наставници, а већ увелико је започето зидање велике зграде, која је намењена за стан управников. Разуме се, да је одмах за тим постављен економ за тај завод, лекар, шеф месне контроле, благајник, подблагајник, писар, три четири преписача, и неколико служитеља. Сви су од управника до служитеља примали ревносно

плате и с нестрпљењем очекивали да започну посао у новој дужности, — сем управника који је зуцао овде, онде, како ће он преко једног свог рођака министра издејствовати да се у тај завод примају потпуно здрава деца.

Тај завод, управо чиновници, јер завода није ни било, стајали су под управом министра правде, јер је министар просвете изјавио како неће да има посла „с којеквалним глуваћима.“

Министар правде је једино и имао бригу и старање око те школе за глуво-нему децу, а послове министра правде узео је отправљати министар војни, а дужност министра војног вршио је министар просвете, који је и иначе мрзео и књиге и школе, те је дужност његову као министра просвете вршила његова жена, а она је, као што сви знају, врло радо читала криминалне романи и радо јела сладолед с чоколадом.

*

Кад сам обишао све министре наумим да обиђем и Народну Скупштину. Народна се зове по неком заосталом обичају, а у ствари посланике поставља министар полиције. Чим се влада промени, одмах се расписују нови избори, а то значи бар месечно једном. Реч „избори“ значи у оваквом случају: постављење посла-

ника, и води своје порекло још из патријархалног друштва кад је народ збиља имао поред остале невоље још и ту досадну дужност, да мисли и брине кога ће изабрати за свога представника. Некад су се тако примитивно вршили избори, али је у модерној, цивилизованој Страдији та стара, глупа и дангубна процедура упроштена. Министар полиције узео је на се сву народну бригу, те он поставља, бира место народа, а народ не дангуби, не брине, и не мисли. Према свему овоме природно је да се то зову слободни избори.

Тако изабрани народни представници скупљају се у главни град Страдије да решавају и већају о разним питањима земаљским. Влада, — разуме се свака патриотска влада — и ту се побрине да то решавање буде паметно, модерно. И ту влада узме на се сву дужност. Кад се искупе посланици, пре него што се почне рад, морају провести неколико дана у припремној школи, која се зове *клуб*. Ту се посланици припремају и вежбају, како ће што боље одиграти своју улогу.

Све то изгледа као припрема за представу у позоришту.

Влада сама пише дело које ће посланици играти у народној скупштини. Председник клуба, као какав драматург, има дужност да то

дело проучи и да за сваку седницу одреди посланицима улоге, — разуме се, према њиховим способностима. Једнима се повере већи говори, једнима мањи, почетницима још мањи, некима се одреди да изговоре само по једну реч, „за“, или „против.“ (Ово се друго врло ретко дешава, и то онда кад се подражава природности те се, као по свршеном гласању, броје гласови, да се види која је страна победила; а у ствари је то одређено много пре него што је и држана та скупштинска седница.) Некима, који се не могу ни за то употребити, одређују се неме улоге, кад се гласа устајањем и седањем. Кад се тако лепо поделе улоге, онда посланици иду кући и спремају се за седницу. Необично сам се изненадио кад сам први пут видео посланике како уче своје улоге.

Устао сам био рано изјутра, и одем у градски парк да прошетам. Тамо пуно ђака, деце из нижих школа, и младића из виших. Једни шеткају тамо амо, и читају на глас сваки свој предмет: ко историју, ко хемију, ко веронауку, и тако даље. Неки се по два и два слушавају из онога што су научили. Док од једном угледах међу децом неколико старих људи где тако исто шеткају, или седе, уче нешто из неких хартија. Приђем ближе једном старцу у народ-

ном одећу, послушам, а он понавља читајући једну исту реченицу:

— Господо, посланици, приликом претреса овог важног законског пројекта побуђен сам и ја, да после лепог говора поштованог друга Т... М... у коме је изнео сву важност и добре стране оваквог закона, проговорим неколико речи, и да управо у неколико допуним мишљење поштованог предговорника.

Старац је ову реченицу прочитао више од десет пута, и онда остави хартије на страну, диже главу, заждири мало, и поче на памет:

— Господо, посланици, после поштованог друга у коме су... Ту застаде, намршти се, ћута дуго, присећа се, па наново узме оне хартије, те опет прочита гласно исту реченицу. Опет затим покуша да је изговори на памет, али без успеха, погреши. Ова се процедура понављала неколико пута, и успех све гори. Старац очајно уздахну, одгурну љутило хартије, и глава му клону на груди.

Према њему на другој клупи седи једно ђаче; у руци му склопљена књига, а оно на памет говори лекцију из Ботанике:

— Ова корисна биљчица расте по мочарним пределима. Њен се корен у народу употребљава и као лек....

Старац диже главу. Кад дете изговори целу лекцију, запита га:

— Научи твоје?

— Научих.

— Да си жив и здрав, синко! Учи, сад, док си млад можеш памтити, а кад доћеш у моје године — йч!

Никако нисам могао растумачити откуд ови стари људи међу лецом, и шта ког врага они уче под седом косом. Каква ли је то опет школа у Страдији?

Радозналост моја постаде толико јака да сам најзад, не могући објаснити ово чудо сâм, морао прићи оном старцу, те из разговора с њим дознам да је народни посланик, и да му је одређено у клубу да научи говор, од кога је мало час понављао прву реченицу...

После учења лекција долази слушавање, а затим се држе пробе.

Посланици дођу у клуб, и ту заузме сваки своје место. Председник клуба седи за нарочитим столом, и уз њега два потпредседника. До његовог стола је сто за чланове владе, а мало даље сто за секретаре клуба. Прво један секретар прозове све редом, а затим се почиње озбиљан рад.

— Нека устану сви који имају да играју улоге опозиционара! нареди председник.

Устаде њих неколико.

Секретар изброја седам.

— Куд је осми? пита председник.

Нико се не јавља.

Посланици се почеше обазирати око себе, као да би сваки рекао: „Ја нисам; не знам ко је тај осми!“

Окрећу се и она седморица и траже очима свог осмог друга, док се тек један присети и узвикну:

— А, па овај је овде добио улогу опозиционара.

— Ја нисам, што ме бедиш!? вели онај љутито, а гледа у земљу.

— Па ко је? пита председник.

— Не знам.

— Јесу ли сви ту? пита председник секретара.

— Сви.

— До ђавола, па мора неко бити!

Нико се не јавља. Опет се сваки стаде окретати око себе, па чак и онај кога проказаше.

— Нека се јави, који је!

Нико се не јави.

— Ти си, што не устајеш? рече председник ономе осумњиченом.

— Он је, он је! узвикнуше остали, и чисто одахнуше, као човек који скине с леђа велики терет.

— Ја не могу да играм улогу опозиционара! јекну онај грешник очајно.

— Како не можеш? пита председник.

— Нека буде други опозиционар.

— То је свеједно, ко било.

— Ја волим да сам уз владу.

— Ама ти си у ствари уз владу, него тек форме ради мора неко представљати опозицију.

— Ја нећу да представљам опозицију, ја сам уз владу.

Председник се узе објашњавати с њим на дугачко и на широко и једва га приволи, пошто му један од министара обећа неку богату лифериацију, где се може много зарадити.

— Но, хвала Богу! узвикну председник савзнојав, заморен; сад их имамо осморицу.

Док се председник и влада објаснише с осмим опозиционаром, те га једва приволеше, она седморица седоше:

— Е сад устаните сви опозиционари! рече председник заловољно и отре зној с чела.

Стоји само онај један.

— Та шта то значи, где су сад остали? викну председник ван себе од љутине.

— Ми смо уз владу! гунђају она седморица.

— Е баш је оскудица у овој опозицији!! узвикну очајно министар полиције.

Настаде тишина, досадна, мучна тишина.

— Уз владу сте — поче сада љутито министар полиције... Па да нисте уз владу, не бих вас ја ни изабрао! Хоћете ваља да сад ми министри играмо улоге опозиције? Идућих избора нећете ми ви доћи. У тих осам места ћу ја оставити да народ сам бира, па ћемо бар имати истинске опозиционаре!

Најзад, после дугог објашњења, и пошто свакоме обећаваше по што шта, пристадоше и она седморица да узму на се те мучне улоге. Неком обећаше положај, неком велику зарату, тек сваки доби награду за тако крупне услуге влади, којој је стало до тога да скупштина колико толико изгледа истинска.

Кад се све то срећно сврши, и отклони се најтежа препона, председник узне сличавати опозиционаре?

— Шта је твоја улога? пита првог.

— Моја је улога да интерпелишем владу што се државне паре троше у луко.

— Шта ће на то влада одговорити?

— Влада ће рећи да је то због оскудице у новцу.

— Шта ти имаш на то да кажеш!

— Ја на то имам да кажем да сам са одговором владе потпуно задовољан, и да молим десеторицу посланика да ме потпомогну.

— Седи! рече председник задовољан.

— Каква је твоја улога? пита другог.

— Ја имам да интерпелишем владу што су неки чиновници добили велике положаје преко реда, и имају по неколико великих плата и многих додатака, док су други способнији и старији чиновници у малом положају и не унапређују се толико година.

— Добро, шта на то има влада да одговори?

— Министри ће на то рећи да су унапређивали преко реда само своје најближе рођаке и људе за које су се заузимали њихови присни пријатељи, и никог више.

— Шта ћеш ти на то рећи?

— На то ћу рећи да сам са одговором владе потпуно задовољан.

Председник пита трећег, шта је његова улога.

— Ја имам да нападнем најоштрије владу што закључује зајам под неповољним условима, кад су финансијске прилике у земљи и иначе тешке.

— Шта ће влада одговорити?

— Влада ће рећи да јој требају паре.

— Шта ћеш ти на то?

— Ја ћу рећи да сам тако јаким разлозима.

потпуно убеђен, и да сам са одговором задовољан.

— Шта ти имаш? пита четвртог.

— Да интерпелишем министра војног што војска гладује.

— Шта ће он рећи?

— Нема шта да једе!

— А ти?

— Потпуно сам задовољан.

— Седи.

Тако преслиша и остале опозиционаре, и онда пређе на скупштинску већину.

Ко је научио своју улогу буде похваљен, а они што улоге нису научили не смеју доћи у скупштинску седницу.

Због неповољних прилика у земљи народно представништво је морало у првим седницама приступити решавању најхитнијих ствари. Влада је тако исто правилно разумела своју дужност те је, да се не би дангубило у ситним питањима, одмах изнела на решавање закон о уређењу морске флоте.

Кад сам чуо о томе упитам једног посланика:

— Ви имате много морских, ратних бродова?

— Немамо.

— Колико их свега имате?

— За сад немамо ни један!

Ја се запрепастих од чуда. Он то примети, па и њему би то чудно.

— Шта вам је то чудно? упита ме.

— Слушам да сте донели закон о...

— Јест, прекиде ме он — донели смо тај закон о уређењу флоте, то је било потребно, јер ни до данас немамо тог закона.

— Допире ли Страдија до мора?

— За сад не.

— Па нашто онда тај закон?

Посланик се насмеја и додаде:

— Наша је се земља, господине, граничила некад са два мора, а наши су народни идеали да Страдија буде оно што је некад била. Ми на томе, видите, радимо.

Е, то је нешто друго, рекох као извињавајући се — сад разумем и могу слободно рећи да ће Страдија заиста постати велика и моћна докле год се за њу тако искрено и својски старате и докле год буде имала тако мудру и родољубиву управу као сада.

※

Сутра-дан чујем да је кабинет пао. На све стране по и улицама и механама и приватним становима разлеже се весела песма. Већ са свију страна Страдије почињу долазити депутације, да у име народа поздраве

нову владу. Многи листови препуњени депешама и изјавама оданих грађана. Све су те изјаве и честитке налик једна на другу, готово рећи разлика је само у именима и потписима. Ево једне:

„Председнику министарског савета Господину. . . .

Господине председниче,

Ваше родољубље и велика дела у корист наше драге отаџбине познати су широм целе Страдије. Народ овога краја плива у весељу и радости због доласка Вашег на управу земаљску, јер је сваки тврдо убеђен да сте Ви са Вашим друговима једини у стању да земљу нашу изведете из ових мучних и тешких прилика, из ове беде у коју је бацише рђавим и непатриотским радом Ваши претходници.

Кроз сузе радости кличемо: Живели!

У име пет стотина потписа

(потпис једног трговца.)

Или изјаве, обично оваке:

„До данас сам био приврженик прошлог режима, али како сам се данас, доласком новог кабинета, потпуно уверио да је прошла влада радила на штету земље и како је садашњи кабинет једини у стању да земљу поведе бољим путем и да оствари велике народне идеале, то изјављујем да ћу од данас свим силама пот-

помагати данашњу владу и да ћу свуда и на сваком месту осуђивати прошли злогласни режим, кога се гнушају сви поштени људи у земљи.

(ПОТПИС.)

У многим новинама, у којима сам до тог дана читао чланке у којима се хвали сваки поступак прошле владе, сад видим чланке у којима се најоштрије осуђује прошла владавина, а у звезде кује нова.

Кад сам узео те листове и прегледао бројеве од почетка године, видео сам да се доласком сваке владе понавља све једно те једно. Свака нова влада буде на исти начин поздрављена као једина ваљана, а свака прошла осуђена и названа: издајничком, гадном, штетном, црном, гнусном.

Па и изјаве и честитке исте од истих људи сваком новом кабинету, а и у депутацијама су стално исти људи.

Чиновници нарочито журе с изјавама оданости свакој новој влади, сем ако који сме да противним поступком доведе у опасност свој положај и да рескира службу. Таквих је мало и о њима јавно мњење има врло рђаво мишљење, јер кваре тако леп обичај који у Страдији постоји већ од дужег времена.

Разговарао сам с једним добрим чиновни-

ком о једном његовом другу, који не хтеде честитати новој влади долазак на управу, те је због тога отпуштен из државне службе.

— Изгледа паметан човек, рекох.

— Будала! одговори овај хладно.

— Не бих регао!

— Та оставите, молим Вас, занесењака. Воли да гладује с породицом, него да као сви други паметни гледа своја посла.

Кога год бих упитао добијем тако исто мишљење о таквим људма, па чак их свет гледа са сажалењем, али и презрењем.

✱

Како је нова влада имала неке своје хитне послове, а потребно јој било да јој народ преко посланика изјави пуно поверење и у исти мах да осуди рад прошле владе и скупштине, то задржаше исте посланике.

Ово ме јако изненади, те нарочито нађем једног од посланика и поведем с њим разговор:

— Без сумње ће кабинет пасти, пошто остаје иста скупштина? — упитам.

— Не.

— Знам, али, како ће влада имати пуно поверење ове скупштине?

— Изгласаћемо!

— Онда бисте морали осудити рад прошле владе, па и ваш. То значи осудити свој рад!

— Који наш рад?

— Рад ваш са прошлом владом?

— Осудићемо прошлу владу!

— Знам, али како ћете то ви исти посланици, кад сте до јуче помагали прошлу владу?

— Не мења ствар.

— Не разумем!

— Врло просто и јасно! рече равнодушно.

— Чудновато.

— Ништа није чудно. Неко ће то морати урадити, на било ми, било други посланици. Влади треба само та формалност, то је тако заведено ваљда по угледу на остале стране земље, али у ствари скупштина и посланици код нас раде само оно што хоће влада.

— Па нашто онда скупштина?

— Та је л' вам кажем, само ради форме колико да се каже да у нашој земљи има и тога и да влада изгледа парламентарна.

— Е сад тек разумем! рекох још више изненађен и збуњен одговором.

•

И заиста, посланици су показали да умеју ценити своју отаџбину, јер за њу жртвоваше и свој лични понос и образ.

— Живот су наши стари жртвовали за ову земљу, а ми се још предомисљамо да ли за њу

само част своју да жртвујемо! узвикнуо је један посланик.

— Тако је! одјекну са свију страна.

Послови су у скупштини текли журно.

Прво новој влади изгласаше пуно поверење и осудише рад прошле, а за тим влада изнесе пред народно представништво предлог да се у неколико закона учине измене.

Предлог се прими једногласно и усвојише предложене измене у законима, јер су закони без тих измена и допуна сметали неколицини министарских рођака и пријатеља да заузму неке више положаје у државној служби.

Најзад се унапред одобрише сви издаци, које ће влада учинити преко буџета, и онда се скупштина распусти и посланици, уморни од државног, посла одоше кућама да се одморе, а чланови кабинета, пошто срећно пребродили све препоне и задовољни пуним народним поверењем, приредили свечану другарску вечеру, да се уз чашу вина у весељу и сами одморе од тешких брига око уређења земље.

✱

Сирота нова влада одмах је морала мислити, а томе занату министри у Страдији нису вични. Искрено да говоримо, неколико дана су се јуначки, поносно држали; док је трајало и последње паре у државној каси, они су прегодан

весела и ведра лица примали силне депутације из народа и држали дирљиве говоре о срећној будућности миле им и напаћене Страдије; а кад ноћ падне, онда се приређују сјајне и скупоцене гозбе, где се пије, пева и држе се родољубиве здравнице. Али кад се државна каса потпуно испразни, почеше господа министри озбиљно мислити и договарати се шта да се предузме у тако очајном положају. Већ за чиновнике је лако, они су и иначе навикнути да плате не примају по неколико месеци; пензионари су стари људи, доста су се и најживели; а војници, разуме се само по себи, и треба да се навикну на муке и невоље, па није с горег да и глад јуначки трпе; лиферантима, предузимачима и сваком другом добром грађанину срећне Страдије лако је рећи да исплата њихових рачуна није ушла у овогодишњи државни буџет. Али, није лако за министре; јер они, разуме се, треба да плате да се о њима добро говори и пише. Није лако још и за вазда других пречих ствари, јер има доста ствари, које су прече од Страдије.

Забринули се и дошли на мисао да треба оснажити привреду; те због тога решише да земљу задуже повећим дугом; али како се око закључивања тога зајма мора потрошити доста новаца за скупштинске седнице, за путовања

министарска у стране земље, то министри решише да покупе за ту циљ све депозите из државних каса, где је депонован новац приватних лица да на тај начин помогну отаџбини, која цвили у невољи.

У целој земљи настала пометња: у неким листовима се говори о кризи министарској, у неким како је влада већ повољно свршила преговоре о зајму, у неким и једно и друго, а владини листови пишу како никад земља није била у бољем благостању.

Све више и више стаде се говорити о том спасоносном зајму, новине све више и више пунише своје ступце расправљањем тога питања. Настаде на све стране јако интересовање, и за мало те дође дотле, да готово стадоше сви послови. И трговци и лиферанти и чиновници и пензионари и свештеници, све је то у неком грозничавом, напрегнутом очекивању. На све стране, на сваком месту само се о томе говори, запиткује, нагађа.

Министри трче час у ову, час у ону страну земљу, час један, час други, час по два три заједно. Скупштина на окупу, те се и тамо дебатује, решава и најзад одбрише да се зајам закључи пошто пото, и одше сваки својој кући, а очајна радозналост све већа и већа у јавном мњењу.

Сретну се двојица на улици, на место поздрава одмах:

— Шта је са зајмом?

— Не знам!

— Преговарају?

— Сигурно!

Министри све јаче учестали похађати стране земље и враћати се натраг.

— Дошао министар? пита један.

— И ја чујем.

— Шта је учињено?

— Ваљда повољно!

Док једва једном објавише владини листови (влада увек има по неколико листова, управо сваки министар свој лист — један, или два) да је влада довела до краја преговоре са страном једном групом и да су резултати врло повољни.

„С поузданошћу можемо потврдити да ће за који дан зајам бити потписан и новац увезен у земљу.“

Свет се мало смири, али владини листови јавише да ће за два три дана доћи у Страдију пуномоћник те банкарске групе г. Хорије, те ће ту потписати уговор.

Сад тек настаде и усмено и писмено препирање; запиткивање, очекивање, сувишна, нервозна радозналост, и силно полагање наде у

тог једног странца, који се очекиваше да спасе земљу, беху достигли врхунац.

Ни о чему се другом и не говори и не мисли до о том Хорију. Пронесе се глас да је приспео и одсео у том и том хотелу, и маса радознала света и мушког и женског, и старог и младог, јурне хотелу, јурне тако жудно и бесомучно, да старе и слабије изгазе и изгрувају.

Појави се на улици какав странац, путник, и тек неко рекне другом:

— Где странац неки! и погледа друга значајно, лицем и погледом као да га пита: „Да није то Хорије?“

— Да није *он*? вели онај други.

— И ја нешто мислим!

Са свију страна посматрају странца и закључе да ће баш *он* бити. Пронесу после ту вест кроз варош да су видели Хорија, и та вест се тако брзо пронесе и проструји кроз све слојеве друштва, да већ после једног, два часа цела варош с поуздањем тврди да је *он* ту, да су га људи лично видели и с њим говорили. Устумарала се полиција, узнемирили се министри, па трче на све стране да се с њим састану и укажу му поштовање.

Нема га.

Сутра дан доносе листови да јучерашња вест о доласку Хоријевом није истинита.

Докле је то дошло видеће се из овог догађаја.

Једног дана изишао сам на станицу, где стаје једна страна лађа.

Приспе лађа и почеше излазити путници. Ја се нешто заговорио с једним познаником, док од једном маса света се пови ка лађи тако силно да ме у мало један што се затрчао не обори.

— Шта је то?

— Ко је? стадоше многи један другог зашћивати.

— *Он!* одговарају.

— Хорије?

— Јест, дошао!

— Где је, камо га! жубори маса и настале гурање, тискање, пропшњање, зверање, свађа; сваки хоће да приђе ближе.

Запста, приметим једног странца, који је молио и запомагао да га пусте, јор има журна посла. Једва човек говори, стење управо, притиснут и згњечен радозналом светином.

Полницајци су одмах разумели своју праву дужност и одјуреше да о доласку његовом известе министра председника, остале чланове владе, председника општине, главара цркве, и остале великодостојнике земаљске.

И за мало, а у маси се зачуше гласови:

— Министри, министри!

И министри се доиста појавише са свима великодостојницима земље Страдије. Сви у свечаном руху, са свима лентама и силним орденима (а све не носе у редовним приликама, већ по неколико само). Маса се расклони на две стране, и тако странац остаде сам у средини, с једне стране, а с друге се стране појавише министри идући му у сусрет.

Министри се зауставише на пристожној даљини, скидоше капе и приклонише се до земље, То исто уради и маса. Он изгледаше нешто збуњен, преплашен, а у исто време јако зачуђен, али се с места није мицао, стајао је непомично, као статуа. Министар председник иступи један корак још напред, и отпоче:

— Врли странче, твој долазак у нашу земљу историја ће забележити златним словима, јер тај знаменити долазак чини епоху у нашем државном животу, твој долазак доноси срећну будућност нашој милој Страдији. У име целе владе, у име целог народа, ја те поздрављам као спаситеља нашег и кличем: живео!

— Живео! Живео! проломи се ваздух од усклика из хиљадама грла.

Затим главар цркве отпоче певати побожне

песме и забрујаше звона на храмовима главнога града земље Страдије.

Кад се и тај део званичног дочека сврши, онда министри са љубазним осмехом на лицу, с понизношћу приђоше странцу, руковаше се редом, па се остали измакоше и стадоше гологлави с приклоњеним главама, а министар председник узе његов куфер у наруче, с неким страхопоштовањем, а министар финансија опет штап знаменитог човека. Понеше те ствари као какве светиње. Куфер је, разуме се, и био светиња, јер је у њему сигурно судбоносни уговор; управо у том куферу беше, ни мање ни више, већ *будућност*, срећна будућност целе једне земље. Зато је, дакле, министар председник, знајући шта носи у својим рукама, изгледао свечан, преображен, поносит, јер у својим рукама носи будућност земље Страдије. Главар цркве, као човек Богом обдарен великим духом и умом, одмах је и сам увидео важност тога куфера, те са осталим првосвештеницима опкружи министра председника, и запеваше побожне песме.

Спровод се крете. *Он* и министар финансија напред, а куфер у наручју министра председника опкружен првосвештеницима и гологлавим народом, за њима. Иде се лагано, свечано, ногу пред ногу, певају се побожне песме, а звона звоне и пуцају прангије. И тако лагано

главном улицом идући дому министра председника. И куће и кафане и храмови и канцеларије, све се испразнило, све је живо изишло да суделује у том епохалном дочеку великог странца. Чак ни болесници не изостадоше ; и они су изнети из станова да виде ту ретку свечаност, чак и из болница све болеснике изнели на носилима; па и њима чисто сѣкнула бољка; лакше им кад помисле на срећу своје миле отаџбине; и деца на сиси изнета, и она не плачу, већ упиљила своје очице у великог странца, као да осећају да се та срећа за њих спрема.

Док стигоше до куће министра председника, већ и вече паде. Странца више унесе него што га уведоше у кућу, уђоше сви министри и великодостојници, а маса остаде да пиљи радознало у прозоре, или просто да блене у кућу.

Сутра дан почеше да стижу депутације из народа да поздраве великог странца, а већ још у зору пред кућу министра председника докрцкаше лагано тешко натоварена кола разних одликовања за врлог странца.

Странац је, разуме се, одмах изабран за почасног председника министарства, за почасног председника општине, Академије Наука, и свију могућих хуманих друштава и удружења

у Страдији, а њих има сијасет, па чак и друштво за оснивање друштава. Све га вароши изабраше за свог почасног члана, сви га еснафи признадоше за добротвора, а један пуџ војске у почаст његову прозва се „Силни пуџ Хоријев.“

Сви листови га поздравеше дугим чланцима, многи донеше његову слику. Многи чиновници беху у почаст тога дана унапређени, многи подицајци и одликовани и унапређени, многа нова надлештва отворена и нови чиновници постављени.

Већ два дана како траје бурно весеље по целом граду. Свира музика, звоне звона, пуцају прангије, брује песме, расипа се пиће.

Трећег дана министри, и ако мамурни од весеља, мораше жртвовати и одмор тела свог за срећу земље и народа, те се скупише у пуну седницу, да са Хоријем заврше преговоре о зајму и потпишу тај епохални уговор.

Најпре, као увода ради, почели су приватан разговор. (У весељу заборавих рећи да се куфер чува под јаком стражом).

— Хоћете ли дуже остати овде? пита га министар председник.

— Докле год не свршим посао, а он ће дуже трајати!

Министре збуни та реч *дуже*.

— Мислите, дуже ће трајати?

— На сваки начин. Такав је посао.

— Нама су ваши услови познати, а и вама наши, те држим да неће бити никаквих сметњи! рече министар финансија.

— Сметњи? рече странац уплашено.

— Да, држим да их неће бити!

— И ја се надам!

— Онда можемо одмах потписати уговор! рече министар председник.

— Уговор?

— Да!

— Уговор је потписан; и ја ћу се још сутра кренути на пут; а пре свега ја ћу Вам и сада и док бити захвалан на оваквом дочеку. Искрено да Вам кажем, ја сам збуњен, још нисам довољно свестан шта је све са мном. До душе у овој сам земљи сад први пут, али нисам могао ни сањати да ћу као непознат ма где бити овако дочекан. Ја још држим да сањам.

— Потписали сте, дакле, уговор? викинуше сви у један глас, одушевљено.

— Ево га! рече странац и извади из џепа табак хартије на коме је уговор и узео читати на свом језику. Уговор је био између њега и једног шљиварског трговца из унутрашњости Страдије, где се онај подвезује да му лифе-

рује толику и толику количину шљива за кување некмеза до тог и тог дана.....

Шта се у једној цивилизованој и паметној земљи и могло друго учинити, већ да се странац, после тако глупог уговора, протера из Страдије, тајно, а после три дана да владини листови донесу белешке :

„Влада енергично ради на остварењу новог зајма и сви су изгледи да ћемо још до краја овог месеца примити један део новаца.“

Свет се мало распитивао о Хорију, на престаде, а за тим опет све по старом.

*-

Кад сам узео размишљати о овом последњем догађају необично ми се допадаше општа хармонија у Страдији. Не само што су министри симпатични и ваљани, већ сам приметно да је и главар цркве уман и духовит човек. Ко би се могао у згодном тренутку, управо у најсудбоноснијем тренутку, кад се решава судбина земље, сетити да занева побожне песме над куфером оног некмезара, и да тиме моћно помогне трудољубивој влади у великим подвизима. Код тако сложног рада мора бити среће.

Одмах се решим да првом приликом одем мудром оцу, главару цркве, те да изближе познам тог великог Страђанина.

678

25. XII. 1962

31. V. 1967

26. V. 1969

